

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Blízkého východu a Afriky

Bakalářská práce

Karolína Lahučká

**Československo-turecké vztahy a obraz Turecka v periodiku
Zahraniční politika (1918-1938)**

Czechoslovak-Turkish Relations and the Image of Turkey in the
journal Foreign Policy (1918-1938)

Praha 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Malečková, CSc.

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat doc. PhDr. Jitce Malečkové, CSc. za odborné vedení této práce a za čas a trpělivost, kterou mi během jejího vypracování věnovala.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 24. 5. 2015

.....

Karolína Lahučková

Klíčová slova:

Turecko – Československo – meziválečné období – zahraniční politika – mezinárodní vztahy – obraz druhého

Key words:

Turkey – Czechoslovakia – inter-war period – foreign policy – international relations – image of the other

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem československo-tureckých vztahů v meziválečném období a zobrazením Turecka v periodiku *Zahraniční politika*, které vydávalo Ministerstvo zahraničních věcí Československé republiky v letech 1920-1938. První část práce podává přehled o československé a turecké zahraniční politice s důrazem na události, které měly vliv na formování vzájemných vztahů a jejich diplomatického zastoupení. Druhou částí práce je analýza československého pohledu na Turecko v časopise *Zahraniční politika* za použití prvků mediální analýzy. Pohled na Turecko není řazen chronologicky, ale je zde rozčleněn do šesti tématických okruhů. Cílem analýzy je ukázat nakolik se měnil pohled na Turecko a vzájemné vztahy ve sledovaném období a ukázat, zda byl tento pohled v rámci periodika jednotný.

Abstract:

This bachelor thesis is focused on development of Czechoslovak-Turkish relations in the inter-war period and the depiction of Turkey in the journal *Foreign Policy*, which was published by Ministry of Foreign Affairs of the Czechoslovak Republic between years 1920-1938. The first part of the thesis gives a summary of czechoslovak and turkish foreign policy. This chapter puts emphasis on events which had an influence on mutual relations and diplomatic representations. The second part of the thesis is an analysis of the view on Turkey in the journal *Foreign Policy* using methods of media analysis. The image of Turkey is divided into six blocks by their topic instead of chronological order.

The analysis aims to show to what extent the view on Turkey and mutual relations was changed during the pursued period and to indicate whether the view was within the journal unanimous or not.

Obsah:

1. Úvod	7
2. Politický vývoj.....	13
2. 1. Zahraniční politika Československa 1918-1938.....	14
2. 1. 1. Vztahy s Tureckem.....	16
2. 2. Zahraniční politika Turecka 1918-1938	20
2. 2. 1. Vztahy s Československem	24
3. Rozbor Zahraniční politiky.....	28
3. 1. Politický systém.....	31
3. 2. Islám a menšiny	33
3. 3. Osobnost Mustafy Kemala	37
3. 4. Mezinárodní postavení	39
3. 5. Obchodní postavení	42
3. 6. Srovnání s Československem	45
3. 7. Recenze knih.....	47
4. Závěr	50
5. Seznam literatury:.....	53
Pramen:	53
Sekundární literatura:	56
Internetové zdroje:	58
6. Přílohy	59

1. Úvod

Počátek 20. století je na mezinárodním poli spojen s vypuknutím první světové války, která zahýbala vztahy celého světa. Jejím důsledkem zanikly dvě velmoci s pevným postavením ve světě a místo nich vzniklo množství států nových, které si své pozice v mezinárodní politice musely teprve zajistit. Typickým rysem těchto států je, že začaly psát novou kapitolu své historie a chtěly, aby je tak svět vnímal. Na druhou stranu svou minulost nemohly absolutně odstříhnout. Tyto nové státy tak stály v politickém světě na rozhraní mezi tvořením vlastní politiky a navázáním na politiku, kterou tvořily jako součást předválečné říše. Mezi tyto nové státy patří také Československá republika a Turecká republika¹. Každý z těchto států vznikl za jiných okolností a vstupoval do poválečné politiky z jiné pozice, ale přesto si byly tyto pozice určitým způsobem podobné.

Turecko prošlo po první světové válce radikální proměnou režimu, která byla na tehdejší dobu neobvyklá. Během několika let proběhly v Turecku reformy, které se snažily dohnat vývoj západní Evropy probíhající řadu desetiletí. Tyto proměny způsobily změny také v mezinárodních vztazích Turecka s Evropou. Na jednu stranu byly europeizační snahy v Turecku přijímány s nadšením, ale na druhou stranu se řada států Evropy, zakládajících si na své liberální demokratičnosti, nedokázala plně ztotožnit s v podstatě autoritářským režimem, který v Turecku nastolil prezident Mustafa Kemal. Navzdory jisté rozporuplnosti v pohledu na přijetí Turecka mezi evropské státy, musíme uznat, že význam Turecka díky poválečnému vývoji událostí trvale rostl a udržování přátelských vztahů s touto zemí bylo zejména pro Evropu zásadní. Této skutečnosti si byli vědomi i představitelé Československé republiky. Ačkoliv se v meziválečném období zahraniční politika ČSR soustředila hlavně na evropské partnery a se zbytkem světa udržovala vztahy převážně jen ekonomického charakteru, Turecko se během poválečných let stalo kromě obchodního partnera i jedním z neevropských států, se kterým udržovala intenzivnější politické styky. Hlavním důvodem pro tuto odlišnost Turecka od ostatních zemí mimo Evropu bylo pravděpodobně geografické postavení Turecka na hranici Balkánského poloostrova, který byl v centru politického zájmu meziválečného Československa.

¹ Oficiální název je Turecká republika (turecky Türkiye Cumhuriyeti), zkráceně Turecko. Pozn. aut.

Sledování vztahů s jinými státy v minulosti nám pomáhá pochopit jednání států v současnosti, proto se jim v poslední době začíná věnovat zvýšená pozornost. Řadu vysvětlení,

ať už v oblasti česko-tureckých vztahů nebo třeba v problematice přístupových rozhovorů Turecka s EU, najdeme i při sledování dějin vztahů Turecka a Evropy v meziválečném období. Na téma zahraničních vztahů Československa, respektive Turecka s mnoha státy světa v průběhu dějin byla napsána řada odborných prací², ale tématu československo-tureckých vztahů je v odborné literatuře věnována minimální pozornost. Většinou se jedná jen o články v odborných časopisech³. Samotným vývojem vztahů mezi Československem a Tureckem se zabývá P. Novák ve svém článku *Počátky československo-tureckých vztahů 1918-1920*.⁴ Jak vyplývá ze samotného názvu článku, P. Novák zde popisuje pouze vztahy po skončení války, ale uceleným popisem dalšího utváření vztahů mezi válkami se zde nezaobírá. Pro tuto práci je článek užitečným úvodem ukazujícím vznik poválečných vztahů mezi Československem a budoucím Tureckem. Pokud jde o práce, které se zabývají dějinami Turecka, nevěnují žádnou pozornost jeho vztahům s Československem, respektive střední Evropou. Jedinou výjimkou je krátká pasáž o československo-tureckých vztazích v českém překladu Dějin Turecka od autorské dvojice Kreiser-Neumann⁵, která je doplněná P. Kučerou. V pracích, zabývajících se mezinárodními vztahy nebo diplomacií⁶, se zájem soustředí jen na vztahy těchto dvou zemí ke státům sousedním

² Jako příklad uvádím: STRAKA, K.: Francie a Československo 1914-1945: léta nadějí, zkázy a bojů na společných frontách, Praha: Ministerstvo obrany ČR 2011; KONRÁD, O.: Nevyvážené vztahy. Československo a Rakousko 1918-1933, Praha Masarykův ústav a Archiv AV ČR 2012; NACHMANI, A.: Israel, Turkey and Greece – Uneasy Relations in the East Mediterranean, London: FRANK CASS & CO. LTD 1987

³ V této práci jsem čerpala např. z: KOVÁŘ, J.: Styky Československa s dnešními rozvojovými zeměmi za první republiky, Mezinárodní politika, 1993, r. 17, č. 2; NOVÁK, P.: Počátky československo-tureckých vztahů 1918-1920, Slovanský přehled. Review for Central and Southeastern European History, 2005, r. 91, č. 4

⁴ NOVÁK, P.: Počátky československo-tureckých vztahů 1918-1920, Slovanský přehled. Review for Central and Southeastern European History, 2005, r. 91, č. 4

⁵ KREISER, K. - NEUMANN, CH. K.: Dějiny Turecka, Praha: Nakladatelství LN 2010

⁶ Například: BROWN, L. C. (ed.): Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Regional and Outside Powers, New York: I. B. Tauris & Co Ltd 2004; BLACK, J.: A History of Diplomacy, London: Reaktion Books Ltd 2010

nebo světovým velmocím jako jsou USA nebo Velká Británie, ale vztahy Československa s Tureckem v obecných pracích nenajdeme.

V této práci jsem využívala sekundární literaturu, která se zabývá historickým vývojem a formováním koncepcí zahraniční politiky Československa a Turecka, jelikož znalost tohoto kontextu je nezbytná pro pochopení vývoje vztahů mezi dvěma zeměmi. V dnešní době máme k dispozici řadu publikací o dějinném vývoji Československa. Pro práci jsem použila knihu Věry Olivové Dějiny nové doby, která mimo jiné podává stručný přehled vývoje poválečného Československa.⁷ Na téma československé zahraniční politiky v meziválečném období a vývoje diplomacie Československé republiky je publikováno také několik prací. Je to např. práce Františka Zbořila Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost⁸ a kniha autorské dvojice A. Klimek- E. Kubů Československá zahraniční politika 1918-1938,⁹ které se zabývají hlavními tématy poválečné československé politiky a zahraničními vztahy s evropskými zeměmi (Francie, Itálie, Velká Británie, apod.) O vývoji československé diplomacie nejlépe referuje nová dvousvazková publikace J. Dejmka Diplomacie Československa I-II.¹⁰, která se zabývá i jednotlivými diplomaty, kteří působili v československých službách.

Z dějin Turecka je v češtině k dispozici již zmíněná práce Klause Kreisera a Christopa Neumanna.¹¹ Moderní dějiny jsou pak podrobně zpracovány mimo jiné jako součást edice Cambridge History of Turkey vydávané nakladatelstvím Cambridge University Press.¹² Tato práce shrnuje současné poznání témat z turecké moderní historie. Zahraniční politika Turecka je detailně zpracována např. v knize Turkish

⁷ OLIVOVÁ, V.: Dějiny nové doby, 1848-2008, Velké Bílovice: TeMi CZ 2008; Významnou prací, zabývající se dějinami Československa je také tři svazková publikace Zdeňka Kárníka – KÁRNÍK, Z.: České země v éře první republiky I-III., Praha: Libri 2000-2003

⁸ ZBOŘIL, F.: Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost, Praha: Leges 2010

⁹ KLIMEK, A. - KUBŮ, E.: Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 1995

¹⁰ DEJMEK, J.: Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1818-1992), Praha: Academia 2012 a DEJMEK, J.: Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1818-1992), Praha: Academia 2013

¹¹ KREISER, K., NEUMANN, CH. - K.: Dějiny Turecka, Nakladatelství LN, Praha 2010

¹² KASABA, R.: The Cambridge History of Turkey -Volume 4: Turkey in the Modern World, Cambridge University Press 2008

Foreign Policy, 1774-2000 od W. Halea¹³ nebo v knize B. Orana *Turkish Foreign Policy 1919-2006*.¹⁴ Tyto práce přehledně popisují vývoj zahraniční politiky Turecka se zaměřením na hlavní témata, která měla vliv na její směřování a dále ukazují vývoj vztahů s hlavními zahraničními partnery v Evropě a na Blízkém východě.

V souvislosti s vývojem vzájemných vztahů je zajímavé sledovat také obraz druhého, který se vytvářel ve společnosti, jelikož i vývoj představy jedné společnosti o druhé zemi má vliv na budoucí utváření vztahů, o čemž nás přesvědčují každodenní politické události. Každá společnost má tendenci si interpretovat poznatky o jiné kultuře na základě srovnávání se známým prostředím. Opakováním určitých interpretací postupně vznikají stereotypy, které mají dopad na vztahy s danou zemí. Obraz o Turecku, respektive Osmanské říši, se v českých zemích vytvářel už v době, kdy byly součástí Rakouska-Uherska, jak ukazuje práce T. Rataje *České země ve stínu pŕlmesíce*.¹⁵ Se změnami politické situace po světové válce došlo nutně také k proměně pohledu Československa na Turecko, ale přesto i zde najdeme vliv stereotypů, které se v pohledu na Turecko utvářely v minulosti.

Cílem této práce je přispět k poznání vývoje vztahů Československa a Turecka v meziválečném období a ukázat pohled na Turecko v československé meziválečné politice, zvláště pak obraz Turecka, který vytvářel časopis *Zahraniční politika*. Úvodní část práce podává přehled o vývoji zahraniční politiky Československa a Turecka a utváření jejich vzájemných vztahů. Tato část se snaží doplnit znalosti o málo zpracovaných československo – tureckých vztazích, zvláště co se týče jejich vzájemného diplomatického zastoupení. Klade si otázku, do jaké míry se význam vztahů odrážel ve výběru diplomatických zástupců Československa a Turecka v cizině. Hlavním smyslem této části však je vytvořit kontext pro pochopení pohledu na Turecko v druhé části práce. Jádrem bakalářské práce je pak samotná analýza československého pohledu na Turecko v periodiku *Zahraniční politika*. Cílem je zde ukázat, nakolik se v periodiku měnil pohled na Turecko ve sledovaném období a zda byl tento pohled v rámci periodika jednotný nebo zda se objevovala různorodá škola názorů. Práce se

¹³ HALE, W.: *Turkish Foreign Policy since 1774*, Routledge 2013

¹⁴ ORAN, B.: (ed.): *Turkish Foreign Policy 1919-2006. Facts and Analyses with Documents*, Salt Lake City: University of Utah Press 2010

¹⁵ RATAJ, T.: *České země ve stínu pŕlmesíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře v českých zemích*, Praha: Scriptorium 2002

nesnaží zjistit skutečný dopad časopisu *Zahraniční politika* na veřejné mínění¹⁶, ale jen proměnu obrazu Turecka, který na svých stránkách časopis vytvářel.

Zatímco první část je vytvořena na základě sekundární literatury, druhá část je založena na analýze pramene, kterým je časopis *Zahraniční politika*¹⁷, vydávaný Ministerstvem zahraničních věcí ČSR v letech 1920-1938. Tématicky časopis navazoval na československou korespondenci s pařížskou emigrací z doby první světové války. Tento časopis se snažil šířit mezi širší veřejnost informace o mezinárodní situaci, politickém a hospodářském vývoji ČSR i cizích států s důrazem na proměnu jejich vzájemných vztahů v těchto oblastech. Dále prezentoval stanoviska zástupců Československé republiky k aktuálním zahraničně-politickým problémům ve světě.¹⁸ Články byly převážně redakční, autoři příspěvků zde byli uvedeni pouze u zahraničních přispěvatelů nebo článků se specifickým tématem, které se pravidelně neopakovalo. Vedle odborných článků zde byly publikovány také některé důležité dokumenty nebo stručný chronologický souhrn událostí ve světě. Tento zdroj jsem si vybrala, protože podává ucelený a oficiální přehled o zahraniční politice a otázce mezinárodních vztahů Československa k ostatním státům světa a jelikož zahrnuje celé sledované období. Dalším důvodem je, že navzdory svému odbornému zaměření sloužil také jako časopis pro laickou veřejnost, která měla zájem o světové dění, a mohl tak formovat názory československé veřejnosti. Ačkoliv v časopise chybějí sekce, které by odrážely složení čtenářů (např. dopisy čtenářů), můžeme usuzovat, že to nebyl časopis určený jen pro odbornou veřejnost, jednak ze stylu, kterým jsou články napsány, jednak z množství inzerce, která se v každém čísle nacházela.

První část práce využívá k popisu vývoje zahraniční politiky a vzájemných vztahů metodologie historie a mezinárodních vztahů. Druhá část kombinuje progresivní historickou metodu (sledující vývoj po časové ose) se synchronním pohledem v rámci vybraných podotázek. Celou analýzu pramene jsem tématicky rozdělila do šesti kapitol. V každé z těchto kapitol následně popisují chronologický vývoj pohledu na dané téma. Jelikož je mým pramenem časopis, využívám zde též prvky mediální analýzy. Nejdříve

¹⁶ Tato otázka je jistě zajímavá, ale přesahuje rámec bakalářské práce.

¹⁷ Celý název používaného pramene: *Zahraniční politika*-sborník pro studium mezinárodních otázek politických, právních, hospodářských a sociálních s přílohou *Věstník ministerstva zahraničních věcí*; vydává oddělení pro politické a hospodářské zpravodajství při MZV RČS, ORBIS Praha 1920-1938

¹⁸ Sborník zahraniční politiky, in: *Zahraniční politiky*, 1920, r. 1, č. 1, s. 1

pracuji s kvantitativní obsahovou analýzou, která zkoumá, jaký prostor sledované médium věnuje danému tématu v průběhu delšího časového horizontu. Pomocí této metody ukazují, jaký prostor byl v Zahraniční politice věnován Turecku v průběhu sledovaného období a jaká témata se v této souvislosti nejčastěji objevovala. Především se věnuji kvalitativní analýze článků. Z kvalitativních přístupů mediální analýzy se jedná hlavně o prvky analýzy objektivity, která sleduje, nakolik se články snaží ukazovat nestranný popis událostí a nakolik se v něm promítají osobní názory autora, a okrajově se inspiroji sémiotickou analýzou, která zkoumá výrazy, které se v souvislosti s určitým tématem objevují.¹⁹ Vzhledem k populárně naučnému charakteru časopisu *Zahraniční politika*, u něj nelze využívat mediální analýzu tak, jako např. u novin.²⁰

Práce je rozdělena na dvě hlavní části. Každá z nich je poté strukturována do několika dílčích kapitol. První část práce se zabývá politickým vývojem Turecka a Československa v letech 1918-38. Po krátkém uvedení do meziválečné mezinárodní situace je zde popsán vývoj zahraniční politiky Československa nejdříve obecně, poté se zaměřením na oblast Blízkého východu. Dále je zde věnován stejný prostor vývoji zahraniční politiky Turecka a závěrem první části je nástin vývoje vzájemného diplomatického zastoupení. Na první část, která má sloužit jako informativní základ pro druhou část, navazuje samotný rozbor pohledu *Zahraniční politiky* na Turecko mezi válkami. V první řadě se zde věnuji celkovému vývoji časopisu a jeho zaměření a stručně kvantitativní analýze článků. Následně jsem vybrala šest hlavních tematických oblastí, kterým je v periodiku věnována největší pozornost. Ta jsem si rozdělila na témata vnitropolitická, kterými jsou politický systém, hodnocení osobnosti Mustafy Kemala a otázka náboženství a menšin, a zahraničněpolitická, kde popisují mezinárodní situaci, obchodní postavení a srovnání s Československem. Závěrečnou kapitolou druhé části je rozbor recenzí, které v Zahraniční politice hodnotily odborné publikace. U každého tématu se snažím sledovat proměnu v průběhu let a ukázat pohled ČSR na daná témata podle časopisu *Zahraniční politika*. V závěru práce jsou shrnuty proměny pohledu na Turecko na základě výsledků analýzy a celkový pohled na vztahy mezi Československem a Tureckem, které z celé práce vyplývají.

¹⁹ Práce se zabývá více volbou témat a vývojem pohledu na daná témata v průběhu sledovaného období, používané výrazy ukazují jen jako příklad u některých témat, kde došlo k výrazné proměně.

²⁰ Metodám mediální analýzy se věnuje např.: TRAMPOTA, T. - VOJTĚCHOVSKÁ, M.: *Metody výzkumu médií*, Praha: Portál 2010

2. Politický vývoj

Vztahy mezi Osmanskou říší a Rakousko-Uherskem byly až do 18. století převážně vojenské, plně vzájemných střetů. Ke změně došlo až během 19. století, kdy se Rakousko-Uhersko začalo zajímat o Osmanskou říši kvůli její roli v oblasti Balkánu, kde se Rakousko-Uhersko snažilo o expanzi.²¹ V oblasti zahraniční politiky byla pro Rakousko-Uhersko ve vztahu k Osmanské říši po celé období před první světovou válkou stěžejní problematika Balkánu a řešení Východní otázky. Přímé styky mezi těmito zeměmi měly během 19. století převážně obchodní charakter. Řada podnikatelů stavěla na území osmanské říše, zejména v oblasti Balkánu, menší továrny, pivovary, textilky apod. V posledních letech před pádem sultanátu zde bylo také mnoho Čechů a Slováků mezi technickými odborníky.²² Další rozvoj vztahů byl přerušen propuknutím války.

Po skončení první světové války nastalo období diplomatických jednání o míru a novém mezinárodním uspořádání světa. Hlavním dějištěm těchto jednání se stala pařížská mírová konference. Tato konference se od předchozích mírových jednání lišila neúčastí poražených států. Od počátku se účastníci rozcházeli v pohledu na koncepci konference. Velká Británie a Francie zastávaly tradiční diplomatický přístup a chtěly zde vytvořit jen mírové smlouvy. Proti tomu USA zastávaly idealisticko-humanistickou koncepci, která zde chtěla vytvořit nový systém mezinárodních vztahů.²³ Nakonec převládla americká koncepce.

Hlavním poválečným cílem bylo vytvoření nástroje na udržení světového míru. Tím se měla stát Společnost národů, která měla chránit nezávislost svých členů před možným agresorem a řešit konflikty mírovou cestou. Vedle upevňování míru se poválečné mezinárodní vztahy zaměřovaly na zajištění kolektivní bezpečnosti. Ta se formulovala na základě řady mezinárodních smluv, jako byl Rýnský garanční nebo Briand-Kellogův pakt. Světová hospodářská krize vedla počátkem 30. let k nárůstu podpory radikálních ideologií a nedůvěry v mezinárodní spolupráci. V té době se také začala projevovat neschopnost Společnosti národů zajistit mírové řešení sporů. Západní

²¹ KODET, R.: Rakousko-Uhersko a Osmanská říše před první světovou válkou, Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni 2014, s. 13-14

²² VESELÁ, Z.: Turecká republika, Praha: Svoboda 1984, s. 253

²³ VESELÝ, Z.: Dějiny mezinárodních vztahů, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2007, s. 215

mocnosti se proto z politiky kolektivní bezpečnosti přeorientovaly na politiku appeasementu, která měla zajistit mír za každou cenu, ale paradoxně vedla k nárůstu agresivity Německa a nakonec k druhé světové válce.

Následující část práce je strukturovaná do několika oddílů. Nejdříve se snaží stručně popsat vývoj zahraniční politiky obou zemí v závislosti na mezinárodní situaci. Poté se zaměřuje na samotnou zahraniční politiku Československa vůči Turecku, respektive Blízkému východu a naopak a v závěrečné části se věnuje vzájemnému diplomatickému zastoupení. Cílem této kapitoly je napomoci lepšímu pochopení a orientaci v druhé části celé práce. Dále se pokouší zodpovědět otázku, jaké místo měly vzájemné vztahy v zahraniční politice Československa a Turecka a jakou roli mohl hrát význam vzájemných vztahů ve výběru diplomatických zástupců.

2. 1. Zahraniční politika Československa 1918-1938

S koncem první světové války došlo k rozpadu dvou mnohonárodnostních říší, které byly nahrazeny nástupnickými státy. Jedním z nástupnických států Rakouska-Uherska bylo také Československo. 28. 10. 1918²⁴ byla vyhlášena Československá republika, ale boj o stabilní stát se odehrával ještě dlouho poté.

První ministerstvo zahraničí vzniklo již 14. 10. 1918²⁵ v Paříži, kde se stal ministrem Edvard Beneš, který tuto funkci vykonával až do roku 1935, kdy byl nahrazen další důležitou osobností československé zahraniční politiky – Kamilem Kroftou. Krofta zastupoval Beneše v Praze v době jeho zahraničních cest a byl hlavním organizačním tvůrcem ministerstva zahraničních věcí. Po zvolení Beneše do funkce prezidenta republiky se postaral o pokračování Benešovy zahraničněpolitické linie.²⁶

Díky schopnostem Edvarda Beneše byla zahraniční politika první republiky stabilní. Dlouhodobě se snažil o upevnění mezinárodního postavení Československa jakožto místa střetu mezi východním a západním stylem politiky. Podporoval Společnost národů, aktivně se podílel na podobě systému bezpečnosti v Evropě. Pro stabilitu státu bylo důležité udržet jednotnou demokratickou politickou linii v rámci

²⁴ 30. 10. 1918 potvrzeno Slovenskem přijetím tzv. Martinské deklarace

²⁵ KLIMEK, A. - KUBŮ, E.: Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 1995, s. 11

²⁶ Detailněji o fungování ministerstva zahraničních věcí a československé diplomacie J. DEJMEK, Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)

vnitřní i zahraniční politiky. Masaryk proto kolem sebe vytvořil poradní orgán zvaný Hrad, který byl tvořen hlavními politickými představiteli a podporován československými intelektuály. Tato vládnoucí elita měla v rukou směřování státu a hlavní vliv na společenské mínění.²⁷ Díky této mocenské skupině²⁸ nedocházelo k výrazným politickým zvrátům v souvislosti s častou změnou vlád (viz tabulka 1). Pro zahraniční službu se Beneš snažil vybírat kvalifikované odborníky, u kterých nehrála roli stranická příslušnost, ale jejich vzdělání, jazyková vybavenost a loajalita k politice Hradu, což se v průběhu let ukázalo stabilitou obsazování zahraničních misí.²⁹

Formování mezinárodních vztahů a směřování zahraniční politiky ČSR začalo už v rámci zahraničního odboje v průběhu první světové války. Jelikož bylo Československo uznáno jako jeden z vítězných států, mohlo se účastnit jednání na pařížské mírové konferenci. Patřilo mezi „státy s ohraničenými zájmy“, které se účastnily jednání o dílčích problémech.³⁰ Mírové smlouvy s poraženými státy potvrzovaly nové uspořádání střední a východní Evropy a staly se základem tzv. versailleského systému.

Vzhledem k svému umístění ve střední Evropě a národnostní nejednotě státu se zahraniční politika zaměřovala zejména na udržení bezpečnosti státu. Proto se často stávala určující i pro vnitropolitický vývoj republiky. Jejím hlavním cílem bylo udržení versailleského mírového systému, který zajišťoval samostatnost státu a neměnnost hranic. S tím souvisela orientace zahraniční politiky na Dohodu, jakožto garanta demokracie a současného politického stavu Evropy. Vedle podpory spojeneckých smluv a mezinárodní spolupráce v rámci zahraniční politiky kladla ČSR důraz na budování silné armády a rozvoj zbrojního průmyslu v rámci politiky domácí.³¹ Vyspělost v oblasti zbrojního průmyslu se stala pro Československo důležitá i v mezinárodní sféře, kde bylo jedním z hlavních aktérů mezinárodního obchodu v oblasti zbrojení.³²

²⁷ EMMERT, F.: Průvodce českými dějinami 20. století, Brno: CLIO 2012, s. 87

²⁸ Mimoparlamentní politika, kterou tato elita vytvářela, měla také řadu negativních aspektů. Pro tuto práci však nejsou relevantní.

²⁹ KLIMEK, A. - KUBŮ, E.: cit. d., s. 12-13

³⁰ KLIMEK, A. - KUBŮ, E.: cit. d., s. 23

³¹ EMMERT, F.: cit. d., s. 98

³² ZBOŘIL, F.: Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost, Praha: Leges 2010, s.

Nejintenzivnější vztahy udržovala ČSR od počátku s Francií, která v letech 1919-1939 vykonávala v Československu vojenskou misi a podílela se tak na vytvoření československé armády.³³ Kvůli početné německé menšině bylo nutné udržování neutrálních vztahů se sousedním Německem, které bylo pro Československo klíčové také v hospodářské oblasti. S nárůstem agresivity nacistického Německa docházelo k zhoršování vztahů. Problematické vztahy mělo Československo i se svými dalšími sousedy – Polskem³⁴ a Maďarskem, což se ukázalo jako nevýhodné během událostí konce 30. let. Potřebě stability uvnitř střední a východní Evropy napomohl vznik politického bloku mezi ČSR, Jugoslávií a Rumunskem, tzv. Malá Dohoda.

Agresivita Německa během 30. let vedla k narůstajícím obavám o bezpečnost demokracie a Československa. V mezinárodní politice se Beneš snažil o posílení spolupráce mezi státy střední a východní Evropy v oblasti obrany současného mezinárodního systému. S tím souviselo vytvoření tzv. Balkánské dohody mezi Rumunskem, Jugoslávií, Řeckem a Tureckem, která úzce spolupracovala s Malou dohodou.³⁵

Boj za udržení československé demokracie a nezávislosti se stal důležitým tématem světové politiky 30. let. Československo se postupně dostalo do mezinárodní izolace, západní spojenci se od něj odvraceli, sousední státy spolupracovaly s Hitlerem. Zahraniční politika od poloviny 30. let byla ve znamení obrany proti agresivním režimům, které v Evropě nabývaly na síle. Snaha zabránit válce za každou cenu vedla mocnosti k přistoupení na Hitlerovy požadavky a postoupení československých oblastí Německu v rámci Mnichovské dohody z 30. 9. 1938, kterou byla československá vláda donucena přijmout.

2. 1. 1. Vztahy s Tureckem

Zatímco vztahy se státy v rámci Evropy byly spíše mocenskopolitické, se státy vzdálenějšími se Československo snažilo udržovat styky hlavně na úrovni obchodní. V oblasti Blízkého východu navazovalo na styky z období Rakousko-Uherska. První zastupitelský úřad v této oblasti vznikl v Istanbulu již v roce 1919. Zastoupení v dalších zemích Blízkého východu získalo Československo až v polovině 20. let (např. Írán,

³³ ZBOŘIL, F.: cit. d., s. 64

³⁴ Počátkem roku vedla ČSR s Polskem tzv. sedmidenní válku o oblast Těšínska, která skončila až zásahem Dohody a která poznamenala vztahy na dlouhá desetiletí.

³⁵ OLIVOVÁ, V.: Dějiny nové doby, Velké Bílovice: TeMi CZ 2008, s. 107

Palestina, Libanon).³⁶ Rychlost vzniku oficiálního zastoupení v budoucím Turecku vznikla z potřeby ochrany zájmů československých občanů v této zemi. V Istanbulu vznikl brzy po podpisu příměří tzv. Československý spolek, který zastupoval zájmy československé „kolonie“ u dohodových úřadů.³⁷ V dubnu 1919 byl do tehdy ještě Osmanské říše vyslán první oficiální zástupce Československa, který měl zajistit československým občanům československé pasy a zabránit jejich deportaci ze země. V té době nebylo ještě možné navázat oficiální diplomatické styky s poraženou Osmanskou říší, proto byl československý zástupce vybaven pověřovací listinou pro francouzské okupační úřady.³⁸ Oficiální vyslanectví bylo v Istanbulu zřízeno až roku 1925. O dva roky později bylo přesunuto do Ankary a v Istanbulu byl zřízen generální konzulát.³⁹

Pro vztah k budoucímu Turecku v prvních poválečných letech byla charakteristická nedůvěra ze strany Československa. To můžeme vidět v telegramu zasláném Edvardem Benešem na vyslanectví v Cařihradu v září 1922 o postoji ČSR k turecko-řecké válce:

„1. My v celé východní otázce⁴⁰ zachováváme rezervu. Rozhodují v této věci [Království] S. H. S. a Rumunsko. Přijmeme v této věci definitivně jejich hledisko i v případě, že bychom pro sebe byli jiného mínění. 2. Naše mínění zatím jen důvěrně pro Vás je, že pokládáme za chybné, aby Turci se vrátili do Evropy a dostali Cařihrad a úžiny nebo dokonce Thracii.“⁴¹

První diplomatické styky navázalo Československo, v té době ještě na neoficiální bázi, počátkem roku 1920, kdy došlo k neúspěšnému jednání o obnovení kapitulací pro Československo.⁴² Po vzniku Turecké republiky byla 11. 10. 1924 podepsána smlouva o přátelství, první bilaterální smlouva mezi ČSR a Tureckem. Ve

³⁶ DEJMEK, J.: Diplomacie Československa. Díl I., Praha: Academia 2012, s. 45-46

³⁷ NOVÁK, P.: Počátky československo-tureckých vztahů 1918-1920, Slovanský přehled. Review for Central and Southeastern European History, 2005, r. 91, č. 4, s. 433

³⁸ NOVÁK, P.: cit. d., s. 435

³⁹ VESELÁ, Z.: cit. d., s. 253

⁴⁰ Beneš tím myslí řešení tzv. východní otázky (osudu poražené osmanské říše) mírovou smlouvou ze Sèvres

⁴¹ BENEŠ, E. - DEJMEK, J. (ed.): Cirkulární telegramy 1920-1935, Praha: Společnost Edvarda Beneše 2002, s. 58

⁴² NOVÁK, P.: cit. d., s. 439

30. letech byly podepsány ještě další dvě smlouvy - Úmluva o vzájemných stycích ve věcech soudních, občanských a obchodních v roce 1930 a o rok později Úmluva o řízení soudním, rozhodčím a smírčím.⁴³

Mezi světovými válkami došlo k rozvinutí obchodních styků. Vedle poboček československých firem v Turecku se řada odborníků podílela na výstavbě tureckých podniků.⁴⁴ V celé oblasti Blízkého východu měly československé podniky také intenzivní investiční aktivitu. Mezi největšími investory byla Škodovka a Zbrojovka.⁴⁵

Změny v mezinárodním obchodu, které způsobila světová hospodářská krize, vedly Československo k potřebě přeorientovat svůj zahraniční obchod na jiné trhy. Zatímco podíl obchodních styků s tradičními partnery, jako bylo Rakousko, Maďarsko nebo Polsko, klesal, státy československému trhu vzdálenější jako Turecko, Finsko nebo Albánie se vyznačovaly nadprůměrným vzestupem obchodních styků.⁴⁶ V Turecku se podíl na československém zahraničním obchodu proměňoval následovně:

X	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Turecko	0,48	0,58	1	0,93	0,58	0,81	0,57	0,9	1,23	1,27	1,38	1,06	1,52	1,18	2,41

Zdroj: OLŠOVSKÝ, R.: Světový obchod a Československo 1918-1938, Praha: SNPL 1961, s.

266-7

Proměnu ve vztahu k Turecku nejlépe vystihuje v jednom ze svých textů z počátku 30. let Kamil Krofta:

„Po boku Německa a Maďarska stálo první léta po světové válce na straně těch, kdo těžce snášeli nový stav touto válkou vytvořený, také Turecko. Ale hluboký vnitřní přerod Turecka, podnětený právě touto válkou, vzdaloval a vzdaluje jeho politiku mezinárodní víc a více politiky těch, kdo touží po změně toho nového stavu, takže nastává sblížení mezi ním a státy stavu toho hájícími. Zřikajíc se stále zřetelněji snah revisionistických, přibližuje se Turecko zcela přirozeně státům revisionismus rozhodně potírajícím, k nimž náleží také naše republika s oběma druhými státy Malé dohody.“⁴⁷

⁴³ Bilaterální smlouvy. Velvyslanectví České republiky v Ankaře [2.3.2015]. Dostupné na <http://www.mzv.cz/ankara/cz/vzajemne_vztahy/bilateralni_dohody_s_tureckem/index.html>

⁴⁴ VESELÁ, Z.: cit. d., s. 254

⁴⁵ KOVÁŘ, J.: cit. d., s. 28

⁴⁶ OLŠOVSKÝ, R.: Světový obchod a Československo 1918-1938, Praha, SNPL 1961, s. 264-270

⁴⁷ KROFTA, K.: Československo v mezinárodní politice, Praha: Orbis 1934, s. 23

Zástupci Československa v Turecku byli převážně tzv. kariérní diplomaté, kteří během svého kariérního života vystřídali několik velvyslanectví po celém světě (seznam diplomatů viz Tabulka 3). Prvním zástupcem ČSR v Turecku byl Vladimír Fric (1891-1979). Byl to absolvent konzulární akademie ve Vídni a po rozpadu Rakousko-Uherska přešel ze služeb monarchie do diplomacie nové republiky.⁴⁸

Po několika měsících byl na krátkou dobu vystřídán P. P. Klemensem (1882-1946), který byl jediným „nediplomatem“ v československých službách v Turecku. Během války v Istanbulu působil jako primář chirurgie v nemocnici Rakousko-Uherska a po vzniku ČSR se zde stal předsedou českého spolku, který zde hájil československé zájmy až do příjezdu prvního zástupce vlády V. Frice, kterého následně v úřadě nahradil.

V říjnu 1920 byl šéfem úřadu delegáta jmenován Rudolf Světlík (1869-1934). Byl to vystudovaný právník, který se díky zkušenostem a konexím (manželka byla Angličanka) dostal do služeb Ministerstva zahraničních věcí (MZV). Úřad delegáta ČSR v Turecku vedl do roku 1924, kdy byl přeložen. Prvním vyslancem v Ankaře byl roku 1926 jmenován Miloš Kobr (1878-1953), který tuto funkci vykonával do roku 1932. Po absolvování konzulární akademie působil v konzulárních službách Rakousko-Uherska, následně vstoupil do diplomatických služeb ČSR. Mimo jiné stál u zrodu vyslanectví v Paříži a Berlíně. Dalším vyslancem v Ankaře se stal v červnu 1935 Karel Halla (1876-1939). Byl to syn českého poslance a po absolvování konzulární akademie působil v rakousko-uherských službách. V březnu 1919 nastoupil do československých diplomatických služeb. Počátkem 20. let vedl velvyslanectví ve Washingtonu. V letech 1935-1937 byl vyslancem v Turecku, kde napomohl spolupráci Malé dohody s Balkánským svazem.

Posledním vyslancem před propuknutím 2. světové války byl Robert Feitscher (1878-1947). Po studiu práv vstoupil do konzulárních služeb Rakousko-Uherska. V září 1920 byl přijat jako jeden z prvních úředníků německé národnosti do československé diplomacie. V období 1927-31 byl konzulem v Istanbulu. V roce 1937 se do Turecka na krátké období vrátil na pozici vyslance v Ankaře.⁴⁹

⁴⁸ O diplomatech podrobněji: DEJMEK, J.: Diplomacie Československa, díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992), Praha: Academia 2013, s. 66-67

⁴⁹ DEJMEK, J.: cit. d. (2013), s. 61-62, 77-78, 111-114, 225-226

Československo-turecké vztahy měly převážně obchodní charakter. Turecko patřilo mezi partnery v rozvojovém světě, mezi kterými byly Indie, Egypt, Argentina, Brazílie, Írán, Chile a Indonésie. Československo do těchto zemí dováželo suroviny a potraviny, a naopak vyváželo tradiční sklo, obuv, cukr, slad, železné a ocelářské výrobky nebo stroje. Tito partneři vytvářeli 80% obratu ČSR s rozvojovým světem.⁵⁰ Přestože tyto vztahy byly relativně intenzivní a turecký podíl na obratu československého zahraničního obchodu se v průběhu let zvětšoval, patřily vztahy s Tureckem, částečně i vlivem mezinárodní situace, mezi ty méně významné. Pokud se podíváme na diplomatické zastoupení ve srovnání se zastoupením v zemi, jako je Francie⁵¹, která měla důležité postavení v československé zahraniční politice, zjistíme, že výběr diplomatů pravděpodobně nebyl příliš ovlivňován významem dané země a jednalo se o standardní postup vysílání na diplomatické mise.

2. 2. Zahraniční politika Turecka 1918-1938

Po porážce Osmanské říše bylo v roce 1918 její impérium rozděleno vítěznými mocnostmi. Restrikce vůči Turecku mu téměř zabránily fungovat jako nezávislý mezinárodní aktér. Po bolševické revoluci v Rusku se stala hlavním hráčem na Blízkém východě Velká Británie, která dlouhodobě podporovala Řecko a jeho územní požadavky v oblasti západního Turecka.

Již během války měly mocnosti promyšlené své územní požadavky na Osmanskou říši. Oficiálně byly požadavky formulovány v Sèvreské smlouvě, která byla neochotně přijata vládou posledního sultána Mehmeda VI. v srpnu 1920. Tato smlouva předávala kontrolu nad Úžinami mezinárodní komisi, která měla dohlédnout na demilitarizaci oblastí. Izmir a okolí spolu s oblastí východní Thrákie získalo Řecko, Arménie se stala nezávislým státem, většina Anatólie měla být rozdělena na italské,

⁵⁰ KOVÁŘ, J.: Styky Československa s dnešními rozvojovými zeměmi za první republiky, Mezinárodní politika, 1993, r. 17, č. 2., s. 28

⁵¹ Ve Francii byli v meziválečném období diplomaté Lev Sychrava, Miloš Kobr, Vratislav Trčka a Štefan Osuský. Sychrava a Osuský byli součástí zahraničního odboje před první světovou válkou a patří tak mezi významnější osobnosti československé diplomacie. Trčka a Kobr byli typičtí kariévní diplomaté, Kobr byl také nějaký čas zástupcem v Turecku. Les anciens ambassadeur. Ambassade de la République tchèque à Paris [13.3.2015] Dostupné na <http://www.mzv.cz/paris/fr/ambassade/histoire_de_l_ambassade/les_anciens_ambassadeurs_de_la/index.html>

francouzské a britské zájmové sféry. Dále měla být zřízena komise rozhodující o autonomii, respektive nezávislosti Kurdů. Ve zkratce tato smlouva znamenala, že z Turecka by zůstalo torzo severovýchodní Anatólie a Istanbul. Smlouva nikdy nevzešla v platnost, jelikož nikdy nebyla ratifikována žádným osmanským nebo tureckým parlamentem.⁵²

Politická moc v Turecku se rozdělila. Sultán a jeho stoupení byli závislí na dobré vůli dohodových mocností, které určovaly podmínky vzniku nového státu. Přijetí podmínek nadiktovaných v mírové smlouvě ze Sèvres v srpnu 1920 definitivně zlomilo politickou sílu sultána a Istanbulu a dostalo do popředí sílící národní hnutí, v jehož čele stál Mustafa Kemal.⁵³ Nacionalisté se přesunuli do Ankary, kde si vytvořili vlastní vládu, která reprezentovala národ. Odmítli přijmout podmínky mírové smlouvy a pokračovali v diplomatických i vojenských bojích za nezávislé Turecko, které začaly již při obsazování tureckého území na jaře 1919.⁵⁴

Převážná část států nadále pokračovala v diplomatických jednáních s Istanbulem. Většina zahraničních misí se do Ankary přestěhovala až koncem 20. let. Obratná diplomacie spolu s vojenskými úspěchy vedla k postupnému vytváření definitivních hranic⁵⁵, porážce Řeků, uznání suverenity a v roce 1923 revizi mírové smlouvy na konferenci v Lausanne⁵⁶. Národní shromáždění v Ankaře se prohlásilo jedinou legální autoritou, v listopadu 1922 zrušilo sultanát a 29.10.1923 vyhlásilo republiku s hlavním městem Ankarou a prvním prezidentem Mustafou Kemalem.⁵⁷ Konference v Lausanne se nesla ve znamení nového kurzu britské diplomacie, kterou vedl Lord Curzon. Ten podporoval vznik nového Turecka jako protisovětské bariéry a prozápadního spojení. Hlavní otázkou konference byla oblast Úžin a Mosulu.

⁵² KREISER, K. - NEUMANN, CH. K.: Dějiny Turecka, Praha: Nakladatelství LN 2010, s. 181-182

⁵³ Mustafa Kemal patřil mezi nejvýznamnější turecké generály z 1. světové války. Od roku 1919 se stal hlavním představitelem tureckého národně-osvobozeneckého hnutí a tvůrce novodobého tureckého státu.

⁵⁴ KASABA, R (ed.): The Cambridge History of Turkey, vol. 4, New York: Cambridge University Press 2008, s. 226

⁵⁵ Kromě sporu o oblast Mosulu, která byla definitivně vyřešena až v roce 1926

⁵⁶ Laussanská mírová smlouva probíhala v období 22. 11. 1922 – 24. 7. 1923, kdy došlo k podpisu mírové smlouvy.

⁵⁷ KASABA, R (ed.): cit. d., s. 227-8

Významnou částí Lausannské smlouvy byla řecko-turecká úmluva o výměně obyvatelstva.⁵⁸

Turecká zahraniční politika se může rozdělit na dvě období oddělená podpisem Lausannské smlouvy v roce 1923. Do té doby byla zahraniční politika zaměřená na boj za své území proti vítězným mocnostem. Cílem zahraniční politiky bylo vytvořit „nezávislé a suverénní Turecko pro Turky“.⁵⁹ Po podpisu smlouvy v Lausanne bylo hlavním cílem Turecka získat zpět mezinárodní postavení, které Osmanská říše ztrácela od 18. století. Zajímavý je také rychlý obrat z politiky revizionistické v otázce nezávislosti a územní integrity, která byla uplatňována do roku 1923, k politice statu quo, která je typická pro zbylé období.⁶⁰ Vedle toho zahraniční politika podporovala vnitřní rekonstrukci státu. Hlavním mottem politiky meziválečného období bylo „mír doma, mír za hranicemi“.⁶¹

Zahraněční politika meziválečného období byla ovlivňována vůdčí osobností země a značila se tak relativní stabilitou navzdory změnám vlád a osobností v postu ministra zahraničí (viz tabulka 2). Po celé meziválečné období měl ve formulaci vnitřní i zahraniční politiky hlavní slovo Mustafa Kemal (Atatürk), který svá rozhodnutí konzultoval s řadou odborných poradců a úředníků ministerstva zahraničí, ale v konečném důsledku se všichni ministři podřizovali Kemalovým rozhodnutím. Vedle něj byl důležitou osobností od počátku İsmet İnönü, který se stal ministrem zahraničí před podpisem Lausanne.⁶² Byl to blízký přítel Mustafy Kemala a stál v čele téměř každé vlády až do Atatürkovy smrti. Nejdéle v pozici ministra zahraničí setrval Tevfik Rüştü Aras, který však byl pouze vykonavatelem Atatürkových rozhodnutí.⁶³

⁵⁸ KASABA, R (ed.): cit. d., s. 227-8

⁵⁹ CRAIG, G. A. - GILBERT, F. (ed.): cit. d., s. 173

⁶⁰ ORAN, B. (ed): Turkish Foreign Policy 1919-2006. Facts and Analyses with Documents, Salt Lake City: The University of Utah Press 2010, s. 57-58

⁶¹ HALE, W.: cit. d., s. 41

⁶² Rozdílnost v pohledech na politiku mezi Atatürkem a İnönüm se projevila až po Atatürkově smrti v roce 1938. O tom podrobněji viz ORAN, B. (ed): Turkish Foreign Policy 1919-2006. Facts and Analyses with Documents, s. 36-37. Dále o rozdílech politiky Atatürka a İnönü viz ONSOY, M.: The World War Two Allied Economic warfare: The Case of Turkish Chrome Sales, dizertační práce, Nurnberg, 15. 4. 2009

⁶³ ORAN, B. (ed): cit. d. s. 36-37

Během 20. let došlo postupně k transformaci politických institucí a řadě reforem vedoucích k sekulární, nacionální a moderní společnosti. Politický model tehdejšího Turecka se dá označit za specificky autoritářský, který měl vést k demokracii západního typu. V jednom státě s jednotným tureckým národem fungovala jedna oficiální Republikánská lidová strana s jednotnou kemalistickou ideologií a vůdcem Atatürkem.⁶⁴

Hlavní obrat turecké zahraniční politiky přineslo smíření s Řeckem spojené s politikou spolupráce se západními mocnostmi. Turecko od počátku udržovalo dobré vztahy se SSSR, se kterým v roce 1925 uzavřelo turecko-sovětskou smlouvu. Oslabování role Společnosti národů⁶⁵ vedlo Turecko k hledání nového druhu ochrany. S rostoucí hrozbou nové války se Turecko zaměřilo hlavně na státy v oblasti Balkánu, které byly vedle Itálie a Německa hlavním nebezpečím. S Itálií mělo Turecko dlouhodobě nestabilní vztahy, jejichž neutralita definitivně skončila italskou invazí do Etiopie v roce 1935. Turecká politika byla značně ovlivněna rozdělením uvnitř Balkánu. Řecko, Jugoslávie a Rumunsko stály na straně vítězů a uplatňovaly politiku statu quo. Naproti tomu Bulharsko a Maďarsko měly dlouhodobě snahy o revizi. Demilitarizace Úžin znamenala pro Turecko nevýhodu v obraně západních hranic proti Bulharsku nebo Řecku. Turecká politika se proto snažila o vytvoření dohody s těmito sousedy.⁶⁶

Série rozhovorů mezi zeměmi Balkánu vedla k utvoření tzv. Balkánského paktu počátkem roku 1934 mezi Tureckem, Řeckem, Rumunskem a Jugoslávií, který zavazoval k společnému zahraničnímu postupu, podpoře míru a celkovému sblížení zúčastněných zemí. Neúčast Bulharska na tomto paktu znamenala pro Turecko přetrvávající nebezpečí u západních hranic. Balkánský pakt oslaboval koncem 30. let (stejně jako Malá dohoda) v závislosti na sblížování Jugoslávie a Rumunska s nacistickým Německem a definitivně se rozpadl v roce 1941.⁶⁷

V červenci 1937 rozšířilo Turecko princip regionální obrany na východ uzavřením Saadabadského paktu s Irákem, Íránem a Afghánistánem.⁶⁸ Od poloviny 30. let mělo Turecko obavy z ambicí Itálie a Německa stejně jako z úpadku kolektivní

⁶⁴ ORAN, B. (ed): cit. d. s. 148

⁶⁵ Turecko se stalo členem Společnosti národů v roce 1932

⁶⁶ HALE, W.: cit. d., s. 45

⁶⁷ ORAN, B. (ed): cit. d. s. 210-12

⁶⁸ HALE, W.: cit. d., s. 46

bezpečnosti v rámci Evropy. Hlavním cílem politiky se před válkou stalo upevnění obrany hranic,⁶⁹ posílení armády a upevnění vztahů s Francií, Velkou Británií a SSSR.

2. 2. 1. Vztahy s Československem

O politice Turecka vůči Československu, respektive zemím střední Evropy se v publikacích zabývajících se zahraniční politikou nepíše. Lze tedy usuzovat, že vztah k Československu nebyl pro politiku Turecka v meziválečném období nijak zásadní. O to zajímavější je podívat se na obsazení postu vyslance Turecka v České republice v tomto období.

Zahraniční služba stejně jako ministerstvo zahraničí vznikalo v Turecku úplně od základů. Většina diplomatů nebyla z osmanských diplomatických škol, ale byli vybíráni lidé se vzděláním v západním stylu, převážně mezi právníky, armádními úředníky apod.⁷⁰ Turecko si tak vytvářelo tým zkušených diplomatů, kteří pomáhali dlouhodobě udržet vysoký stupeň soudržnosti a nezávislosti na politice. Nacionalisté měli problém obsadit ministerstvo zahraničních věcí – přijímal se každý, kdo uměl francouzsky a podporoval západní kulturu. Regulární struktura ministerstev a diplomacie vznikla až se vznikem republiky 1923.⁷¹

Oficiální diplomatické vztahy s Československem navázalo Turecko 24.10.1924. Prvním zástupcem Turecka se stal zplnomocněný ministr vyslanec Vasif Bey (Çınar).⁷² Mezi dalšími diplomaty, kteří do roku 1938 zastupovali Turecko v Praze najdeme řadu významných osobností a blízkých přátel Kemala Atatürka (přehled všech diplomatů viz Tabulka 4), Patřil k nim např. Vedad Bey (Uşaklıgil), jehož otec byl známý turecký spisovatel Halid Ziya Uşaklıgil a jehož tetou byla Atatürkova manželka Latife Hanım. Díky svému vzdělání a Atatürkově ochraně se dostal do diplomatických služeb. Jeho kariéra skončila v roce 1937⁷³, kdy spáchal sebevraždu, která je dodnes spojena s řadou otázek.⁷⁴

⁶⁹ 1936 byla v Montreaux podepsána revize režimu v Úžinách a byla povolena jejich opětovná remilitarizace. (HALE, W.: cit. d., s. 48)

⁷⁰ CRAIG, G. A. - GILBERT, F. (ed.): *The Diplomats 1919-1939*, New Jersey: Princeton University Press 1953, s. 182

⁷¹ HALE, W.: *Turkish Foreign Policy since 1774*, New York: Routledge 2013 cit. d., s. 34

⁷² Embassy [online]. Turkish Embassy In Prague, [4.3.2015]. Dostupné na <<http://prague.emb.mfa.gov.tr/Mission.aspx>>

⁷³ ÇONGAR, Y.: Halit Ziya Uşaklıgil Üzerine [online]. Türk Dili Drgisi. [6.3.2015]. Dostupné na

Za pozornost stojí především dvě významné osobnosti turecké diplomacie, které působily v Československu. Prvním z nich je Mahmud Cevad Bey (Açıkalın), který byl v Praze na přelomu 20. a 30. let a druhým je Yakup Kadri Karaosmanoğlu, který v Praze prožil konec 30. let.

Mahmud Cevad Açıkalın pocházel z politicky angažované rodiny, která mu zajistila dobré intelektuální i materiální zázemí a možnost západního vzdělání. Po studiu francouzské střední školy v Istanbulu odešel na univerzitu v Ženevě, kde začal rozvíjet své politické aktivity.⁷⁵ Jako dítě politika se po studiích dostal na ministerstvo zahraničí, v jehož službách začal svou diplomatickou kariéru. V roce 1922 byl součástí turecké delegace na Lausannské konferenci jako sekretář finančně-ekonomického výboru.⁷⁶ Po vzniku turecké republiky se plně rozvinula Açıkalınova diplomatická kariéra. 8.6.1929 byl jmenován stálým Chargé d'Affaires v Praze, což byla jeho první diplomatická mise, kterou sám vedl.⁷⁷ Vztahy v té době byly velmi poklidné, bez politických problémů, proto se Açıkalın ve své funkci zabýval zejména obchodními a ekonomickými otázkami, které byly hlavní složkou československo-tureckých vztahů.⁷⁸

V roce 1933 skončil své diplomatické působení a vrátil se na ministerstvo zahraničí. Nejprve byl šéfem kabinetu generálního tajemníka ministerstva zahraničních věcí, od roku 1937 potom generálním ředitelem politického sektoru ministerstva. Jako právník-diplomat se zúčastnil i další důležité meziválečné konference v Montreaux, která v roce 1936 jednala o změně statutu Úžin. Až do roku 1961 střídal role zahraničního diplomata a generálního tajemníka ministerstva zahraničí. Poslední léta života strávil jako člen tureckého parlamentu.⁷⁹

<<http://www.turkdilidergisi.org/156/YilmazCongar.htm>>

⁷⁴ O spekulacích ohledně důvodů sebevraždy podrobněji Vedat UŞAKLIGİL-Türkiye'nin en gizemli yaşam öykülerinden birisi... [online]. Radikal [6.3.2015] Dostupné na <<http://blog.radikal.com.tr/kultur-ve-sanat/vedat-usakligil-turkiyenin-en-gizemli-yasam-oykulerinden-birisi-67724>>

⁷⁵ GÜÇLÜ, Y.: The Life and Career of a Turkish Statesman, Cevat Açıkalın [online]. Atatürk Araştırma Merkezi. [4.3.2015]. Dostupné na <<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-46/the-life-and-career-of-a-turkish-statesman-cevat-acikalin>>

⁷⁶ GÜÇLÜ, Y.: The Life and Carrer of a Turkish Diplomat: Cevat Açıkalın, Ankara: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey 2002, s. 21

⁷⁷ GÜÇLÜ, Y.: cit. d., s. 33

⁷⁸ GÜÇLÜ, Y.: cit. d., s. 34

⁷⁹ GÜÇLÜ, Y.: cit. d. [online]

Yakup Kadri Karaosmanoğlu je známý především jako spisovatel, ale většinu svého života zasvětil vedle psaní také politice. Pro tuto práci je zajímavý nejen tím, že strávil několik let v Praze, ale proto, že své postřehy ze svého politického života sepsal a publikoval.

Kadri se narodil v Káhiře do rodiny Karaosmanoğlů, kteří byli velmi váženým rodem v oblasti Manisy. Základní vzdělání získal v Turecku, poté se vrátil do Egypta, kde se mu dostalo vzdělání západního typu na francouzské střední škole, několik let pobýval ve Švýcarsku. Po návratu do Turecka se věnoval psaní a žurnalistice. Ve 30. letech odešel pracovat na velvyslanectví v Tiraně, odkud se během 30. a 40. let postupně dostal jako diplomat do Prahy, Haagu, Bernu a Teheránu. Jako vzpomínky na léta v diplomatických službách sepsal knihu "Zoraki Diplomat" (Diplomatem z donucení). Po odchodu do důchodu se vrátil k psaní do časopisů a novin.⁸⁰

Do Československa přijel Kadri v roce 1935. V té době již Beneš jednal s Hitlerem o otázce sudetských Němců. Během svého pobytu v Praze mohl sledovat všechny události, které směřovaly k zániku první republiky a podrobně informovat o celém československém dramatu svou zemi. O samotném podpisu Mnichovské dohody se vyjádřil takto:

*"V Československu se odehrála a odehrávají mnohá dramata. Tento stát byl už několikrát předhozen vlkům jako stádo ovcí. Kvůli pohodlí Evropy byl již kolikrát položen na obětní kámen, ale ani vlk stále není nasycen, ani Evropa není zachráněna."*⁸¹

Z jeho vzpomínek je patrné, že měl velmi blízké vztahy s Kemalem Atatürkem a İsmetem İnönüm a že diplomatická mise v Československu pro něj nebyla náročná jen kvůli sílícímu tlaku Hitlera na Československo, kterého byl v Praze účasten, ale i kvůli odloučení od nemocného Atatürka. To můžeme vyčíst například ze vzpomínky na návrat do Prahy kvůli dění v Československu:

⁸⁰ KARAOSMANOĞLU, Y. K.: Politikada 45 yıl, İstanbul: İletişim 2006, s. 11-13

⁸¹ Originální znění citace: „Çekoslovakya'da nice dramalar oynandı ve oynanmaktadır. Bu miller bir koyun sürüsü gibi kaç defa kurtlara teslim edildi. Avrupan'ın rahatı yoluna kaç defa kurban taşlarına yatırıldı ve hâlâ ne kurtlar doymak biliyor, ne de Avrupa kurtulmuştur.“ YORULMAZ, B.: Diplomat Olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu in: Ölümünün 100. yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi 1989, s. 228; Všechny překlady tureckých textů KL

“Jeho slovy «V tom případě Vám přeji šťastnou cestu» jsem byl velmi polichocen a tato slova, bohužel, byla těmi posledními, která jsem z Atatürkových úst slyšel.”⁸²

Je zajímavé, jak významné osobnosti vedly turecké diplomatické mise v Československu, když uvážíme minimum dostupných informací o vývoji vzájemných vztahů. Lze usuzovat, že spíš než s důležitostí Československa pro Turecko souvisel výběr se samotnou strukturou nově vznikajícího tureckého ministerstva zahraničí, potřeby proevropských diplomatů bez osmanské minulosti a výběrem lidí, kterými se hlavní představitel Turecka – Atatürk – ve svém politickém životě obklopoval. Přesto je možné, že o vztahu Turecka k Československu je jen známo příliš málo a bylo by zajímavé tyto vztahy detailněji prozkoumat.

⁸² Originální znění citace: „Bunu kendilerine arz edince «Öyleyse size de iyi seyahatlar» iltifatında bulunmuştu ve bu söz , heyhat, Atatürk'ün ağzından işittiğim son söz olmuştu.“ KARAOSMANOĞLU, Y. K.: cit. d., s. 153 – 154

3. Rozbor Zahraniční politiky

Hlavním cílem této části práce je ukázat, jaký obraz Turecka vytvářel časopis *Zahraniční politika* v celém období své existence, tedy mezi lety 1920-1938. Časopis vycházel pravidelně nejdříve každých 14 dní, později pak jednou za měsíc. Cílem tohoto titulu bylo šířit informace, týkající se zahraniční politiky a mezinárodních vztahů, mezi veřejnost a tím umožnit čtenářům reprezentativní poznávání politického a hospodářského stavu Československa i cizích států, jejich mezinárodní orientace a vývoje vzájemných vztahů. Snažil se sloužit jako zrcadlo domácího a zahraničního tisku v zahraničních otázkách a podávat kritická stanoviska k aktuálním problémům zahraniční politiky.⁸³ Součástí časopisu byla také příloha Úřední věstník Ministerstva zahraničních věcí, kde se podávaly informace o změnách adres a zaměstnanců jednotlivých velvyslanectví (jak československých ve světě, tak cizích zemí v Praze). Tato příloha sloužila víc jako informační brožura pro zaměstnance ministerstva než pro širokou veřejnost.

Každé číslo bylo strukturováno do několika sekcí, které se v průběhu let proměňovaly podle tématických potřeb měnící se mezinárodní scény. Přesto najdeme několik okruhů, které se v celém časopise objevovaly pravidelně. Těmi jsou sekce zabývající se mezinárodní politikou, hospodářstvím ČSR a cizích států, právní problematikou a otázkami menšin. V každém čísle se také objevovala část s názvem *Zahraniční přehledy*.⁸⁴ Zvláštní sekcí časopisu, která se vyskytovala téměř v každém čísle, byly recenze odborné literatury a publikování překladů mezinárodních smluv a dokumentů. V letech 1925-33 byl součástí časopisu také seznam všech smluv, které v daném roce Československá republika podepsala.

Články byly převážně redakční, autoři příspěvků zde byli uvedeni jen u zvláštních zahraničních přispěvatelů nebo článků se specifickou tematikou, která se pravidelně neopakovala. Tímto specifickým tématem bylo také Turecko. Mezi zvláštními přispěvateli, píšícími o Turecku, najdeme řadu významných

⁸³ Sborník zahraniční politiky, in: *Zahraniční politika*, 1920, r. I, č. 1, s. 1

⁸⁴ *Zahraniční přehledy* podávaly přehledově nejdůležitější informace o dění ve vybraných státech za určité období.

československých politiků⁸⁵ a členů diplomatických misí, jako byl velvyslanec v Turecku P. P. Klemens, o kterém se zmiňovala první část této práce, nebo Arnošt Lavante⁸⁶. Dále v *Zahraniční politice* najdeme příspěvky autorů, kteří byli na danou problematiku odborníky. Například článek „Konfesní otázka v právu mezinárodním“ napsal Antonín Hobza, který byl uznávaným právníkem a profesorem na právnické fakultě Univerzity Karlovy. Hlavním přispěvatelem o problematice Blízkého východu byl Alois Musil⁸⁷, významný český kněz, biblista, orientalista, cestovatel a spisovatel. Musil je autorem 11 z 29 velkých článků, které se zabývají primárně Tureckem.

Pri hodnocení zájmu časopisu o Turecko je vedle těchto velkých článků důležitá otázka celkového zájmu *Zahraniční politiky* o Turecko. Pro lepší představu jsou články porovnány o Turecku se zájmem o jiné země, jmenovitě – Francii, Bulharsko a Čínu. Francie byla pro Československo dlouhodobě důležitý zahraniční partner, Bulharsko je evropský stát geograficky blízký Turecku a Čína je vybrána jako zástupce mimoevropských zemí. Největší pozornost byla podle předpokladů věnována Francii (celkově 52 článků), hned po něm překvapivě bylo s 29 články Turecko, poté Čína (20) a nejmenší pozornost byla z vybraných zemí věnována Bulharsku (13). Na poměr článků je potřeba se také dívat v průběhu času. U všech zemí klesá počet článků s narůstající hrozbou válečného konfliktu od poloviny 30. let. V té době se celý časopis začal zajímat zejména o bezpečnostní situaci ve světě a vývoj politiky v Německu, což další světový vývoj odsunulo do pozadí. Francii byla věnována nejvyšší pozornost v prvních poválečných letech v rámci její role na vytváření poválečného světa (1920: 9 čl., 1921: 1, 1922: 2, 1923: 4, 1925:5) a poté počátkem 30. let (1930: 4, 1931: 6, 1932: 4), kdy ve Francii probíhala vedle krize hospodářské také politická krize. Číně je

⁸⁵ O mezinárodní politice psal pozdější československý ministr zahraničí Kamil Krofta, o kterém byla zmínka v první části této práce; dále zde najdeme články od Zdeňka Fierlingera – poválečného premiéra a později významného komunistického funkcionáře, Dr. Huberta Ripky – historika, novináře a československého politika. O obchodní situaci Československa byl hlavním přispěvatelem Julius Friedmann, který byl mimo jiné za války členem Státní rady v Londýně.

⁸⁶ Arnošt Vojtěch Adalbert Lavante byl rakousko-uherský a československým diplomat, který v letech 1927-30 působil na konzulátu v tureckém Izmiru. (informace z Paměť národa. Příběhy 20. století [29.4.2015] Dostupné na < <http://www.pametnaroda.cz/story/lavante-arnost-1923-2336> >)

⁸⁷ O Musilovi byla napsána i řada odborných prací, např. KLOBAS, O.: Alois Musil zvaný Músa ar Rueili, Brno: CERM, 2003; VESELÝ, R. (ed): Alois Musil, český vědec světového jména, Praha: Globe, 1995

věnováno nejvíce článků v letech 1926-29, kdy v Číně začaly politické změny a občanská válka (1926:4, 1927: 2, 1928: 2, 1929:3). Pouze u Bulharska se příspěvky objevovaly v malém množství po celé sledované období. Malý zájem o Bulharsko byl pravděpodobně způsoben jeho neúčastí v aliancích typu Malá dohoda a Balkánský pakt, případně jeho relativní politickou stabilitou bez velkých zvrátů, které probíhaly například v Číně.

Turecko se objevovalo v centru pozornosti v letech 1923-1926 (1923: 7, 1924: 1, 1925: 2, 1926: 9). To bylo pravděpodobně vyvoláno změnami, kterými stát v této době procházel (konec boje za nezávislost, podpis mírové smlouvy, vznik republiky, atd.). Poté zájem o Turecko klesá (1927: 0, 1928: 0, 1929: 0, 1930:2, 1931: 0). Většina článků, které o Turecku v *Zahraniční politice* vyšly, měla politický charakter, méně se pak zabývaly hospodářstvím, což je překvapivé s přihlédnutím na oficiální obchodní zaměření československo-tureckých vztahů, jak vyplývá z první části této práce. Zájem o Turecko musíme hodnotit i s přihlédnutím k článkům, které se nezabývaly specificky Tureckem, ale Turecko se v nich vyskytovalo, nebo k množství informací v sekcích, jako byly publikované dokumenty nebo kronika událostí. Tyto zmínky o Turecku nám jeho význam v očích *Zahraniční politiky* zvyšují.

Krátké zprávy o dění v Turecku se objevovaly téměř v každém čísle časopisu, stejně tak časopis publikoval přeložené turecké smlouvy, které se netýkaly Československa (např. smlouva mezi SSSR a Tureckem z prosince 1925⁸⁸, Pakt o přátelství, neútočení a neutralitě Řecka a Turecka ze září 1933⁸⁹). Relativně velká pozornost byla také věnována odborným publikacím, které se o Turecku vydávaly a na které v *Zahraniční politice* vycházely recenze.

Od 30. let se o Turecku psalo více v souvislosti s existencí Balkánského paktu, jehož bylo Turecko součástí. Dále se v této době začaly objevovat články s hospodářskou tematikou. Pro československo-turecké vztahy je zajímavá také opakující se zmínka o Turecku v člancích o československé obchodně - politické situaci, ve kterých bylo popisováno směřování obchodní politiky Československa za celý rok. Vedle všeobecné analýzy zde vždy byla krátká zpráva o vývoji obchodních vztahů s

⁸⁸ Smlouva mezi S.S.S.R. a Tureckem, in: *Zahraniční politika*, 1927, r. V. (VII.), č. 1, s. 84

⁸⁹ Pakt o přátelství, neútočení a neutralitě Řecka a Turecka, in: *Zahraniční politika*, 1933 r. XII. (XIII.), č. 11-12, s. 760

několika státy světa. Podle předpokladů se zde objevovaly země jako Francie nebo Jugoslávie, ale překvapivě byla v letech 1929-38 v téměř každém článku také zpráva o vývoji vztahů s Tureckem. To může ukazovat proměnu zájmu Československa o Turecko, kdy se zájem politický z prvních let proměnil na zájem více hospodářský a také to může vypovídat o rostoucím významu Turecka jako obchodního partnera.

Analýza samotného obrazu Turecka a jeho proměny v průběhu let jsem pro větší přehlednost rozdělila do dvou větších celků – hodnocení vnitropolitické situace Turecka a hodnocení zahraničně - politického vývoje. Každý z těchto celků jsem následně rozdělila do tří okruhů zájmu. U vnitřní politiky to byla otázka politického systému, hodnocení osobnosti Mustafy Kemala a problematika menšin a náboženství v Turecku. V zahraniční politice jsem se zaměřila na postavení Turecka v mezinárodní politice, jeho roli v obchodní politice a srovnání s Československem. Na závěr se ještě věnuji recenzím knih s tureckou tematikou, které *Zahraniční politika* otiskla.

3. 1. Politický systém

Proměna pohledu *Zahraniční politiky* (dále jen ZP) na vnitropolitický vývoj Turecka byla do značné míry ovlivněna vývojem tureckého politického systému. V celém meziválečném období byla pro ZP hlavní otázkou, která definovala politické uspořádání Turecka, míra jeho demokratičnosti, respektive autoritářství. V této otázce nenajdeme přímočarý vývoj během času, ale spíš odlišné názory jednotlivých autorů v souvislosti s určitými politickými událostmi v Turecku. Všeobecně lze říci, že je velmi kladně vnímán systém reforem, které nová vláda Turecka zaváděla, a jeho proevropská politika, nesouhlas je pouze s jejich občas násilným uváděním do praxe.

Hlavním cílem ZP zde bylo popsat čtenářům proměny politického systému v Turecku. Nejprve se zájem soustředil na rozpad Osmanské říše a občanskou válku za tureckou nezávislost. Po vzniku Turecké republiky se články postupně začaly zaměřovat na politické a společenské reformy a způsob politického boje, který kemalisté v Turecku praktikovali.

Nový turecký režim je od počátku kritizován za své praktiky, hlavně za způsoby předvolebního boje, které vedly ke zničení rodící se opozice (politické vraždy, mravní diskreditace⁹⁰) a které prakticky podle ZP znamenaly anulaci zákona o osobní

⁹⁰ Turecká vláda v té době schválila zákon o velezradě, který postihoval každého, kdo se vyjadřoval proti

svobodě.⁹¹ Stejný prvek se opakuje i v pozdějších letech, kdy je kritizováno zničení opozice po kurdském povstání.⁹² Na rozdíl od předešlých článků z roku 1923 však hodnotí návrat „vlády silné ruky“⁹³ v Turecku jako potřebný, jelikož je to jediná možnost, jak vychovat turecký národ k možné demokracii.⁹⁴ Nejkritičtější pohled na kemalistickou vládu je v článku, který kemalistům vyčítá jejich tzv. demokratičnost, která se v praxi podobá bolševickým praktikám, jelikož „[p]rávě tak jako bolševický režim v Rusku užívá policejních metod převzatých z doby samoděržaví, tak převzali Kemálisté beze změny metody dřívějších sultánů, kteří nutili národ k slepé poslušnosti násilím a terrorem [sic!].“⁹⁵

V protikladu k těmto článkům jsou v ZP názory, které naopak vyzdvihují přerod Turecka v moderní demokratický stát, navzdory jeho současným prvkům diktatury. Kemalisté jsou zde chváleni za to, že prosadili republikánský režim, přestože neměli ve společnosti velkou podporu. Kemalistická vláda je vykreslena jako „nejústavnější a nejliberálnější“⁹⁶ jaká v dané situaci může v Turecku být. ZP oceňovala na nové vládě, že „zákonodárci nejsou domýšlivci a doktrináři“⁹⁷, jelikož jsou ochotni schválené zákony upravovat nebo rušit, pokud se zjistí, že nevyhovují potřebám země a společnosti. Ačkoliv si nikdo nebyl jistý, jak dlouho se nacionalisté udrží u moci, byla změna režimu v Turecku považována za trvalou a Evropa tuto změnu oceňovala. „Každá jiná vláda, která by mohla následovati – umírnění nacionalisté nebo monarchisté – [půjde] smím-li tak říci „do prava“, bude tedy, pokud je to možno, v

suverenitě lidu, čímž zabránil opoziční straně s monarchistickými tendencemi v účasti ve volbách. To mělo za následek naprosté vítězství strany Mustafy Kemala.

⁹¹ KLEMENS, P. P.: Proč nezvolí angorská vláda Cañhrad hlavním městem Turecka?, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 17, s. 1107-1111; dále také Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 22, s. 1529-1532

⁹² Povstání kurdských bratrstev, které vzniklo v roce 1925 jako reakce na zrušení chalífátu. Jeho důsledkem bylo celostátní zakázání všech náboženských bratrstev v Turecku a upevnění tureckého režimu.

⁹³ Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 21, s. 1278

⁹⁴ Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 21, s. 1275-1280; dále také MUSIL, A.: Věci turecké IV., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 7, s. 441-449

⁹⁵ Otázka menšin v Turecku, in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 6, s. 407

⁹⁶ Změna vlády v Turecku, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1582

⁹⁷ Změna vlády v Turecku, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1582

*očíh západní Evropy ještě spolehlivější.*⁹⁸ Pozdější vnitropolitická krize a vznik opozice jsou vnímány jako posun k modernímu parlamentarismu, jaký známe v Evropě.⁹⁹ Tento pohled vyvíjející se demokracie se zdatněji projevuje v mezinárodním vnímání Turecka, jak ukazuje kapitola věnující se mezinárodnímu postavení Turecka.

S otázkou politického systému souvisí také změna vnímání přeměny režimu z počátku 20. let. Zde nalezneme vývoj od článků, které podporovaly starý režim v čele se sultánem a dokonce kritizovaly požadavky, které si v mírové smlouvě kladly vítězné mocnosti. Podle Musilova článku z roku 1920 vedly mírové podmínky k rozpadu „starého“ Turecka („*Nové Turecko nebude moci žít, bude nuceno pouze živořit*“¹⁰⁰). Pozdější články již veškeré události popisovaly z pohledu prokemalistického. V době, kdy bylo národní hnutí v počátcích, články obhajují sultána a kritizují „*protidohodovou politiku*“¹⁰¹ nacionalistů a jejich spojení s Ruskem¹⁰², což souvisí s „tureckým“ stylem zahraniční politiky před rokem 1923, o kterém byla řeč v první části této práce. Opačný pohled pak najdeme při popisu stejných událostí o několik let později, kdy se ukazuje všeobecná podpora národního hnutí po válce. „[Lidé] věděli, že v *Anatolii je turecký lid svobodný, v Cařihradě však Turci podléhají dozoru.*“¹⁰³ Tato proměna pohledu na proměnu režimu v Turecku ukazuje i vývoj názoru u jednoho autora, jelikož autorem prvního a posledního citovaného názoru je Alois Musil, ale odpovídá také změně oficiálního postoje československé zahraničně – politické reprezentace (viz pohled Beneše a Krofty v první části práce).

3. 2. Islám a menšiny

Významným prvkem při vytváření obrazu o Turecku a jeho domácí politice bylo téma náboženství a postavení minorit. Téma ochrany menšin bylo v celém meziválečném období celosvětově rozebíraným tématem.¹⁰⁴ Vysvětlení k tomu najdeme

⁹⁸ Změna vlády v Turecku, in: *Zahraniční politika*, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1583

⁹⁹ Změna vlády v Turecku, in: *Zahraniční politika*, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1579-83, dále také *Zahraniční přehledy – Turecko*, in: *Zahraniční politika*, 1924, r. III. (V.), č. 22, s. 1556-59

¹⁰⁰ MUSIL, A.: Mírová smlouva s Tureckem, in: *Zahraniční politika*, 1920, r. I, č. 10, s. 239

¹⁰¹ Londýnská konference, in: *Zahraniční politika*, 1921, r. II, č. 2, s. 21

¹⁰² MUSIL, A.: Mírová smlouva s Tureckem, in: *Zahraniční politika*, 1920, r. I, č. 10, s. 240; dále také *Londýnská konference*, in: *Zahraniční politika*, 1921, r. II, č. 2, s. 21

¹⁰³ MUSIL, A.: *Věci turecké II*, in: *Zahraniční politika*, 1926, r. V. (VII.), č. 5, s. 299

¹⁰⁴ O významu této problematiky pro časopis *Zahraniční politika* svědčí i existence stálé rubriky o

v jednom z článků, které se této otázce věnovaly. Hobza, který je autorem, v něm říká, že ochrana menšin je důležitá, jelikož „*aspirace potlačených minorit ohrožují světový mír*“¹⁰⁵. Zájem ZP můžeme rozdělit na tři okruhy – otázka ochrany křesťanů v Turecku, řešení minoritní otázky s řeckým a arménským obyvatelstvem a poté samotný vztah Turecka k islámu. V otázce menšin nenajdeme výrazný posun v pohledu autorů Zahraniční politiky. Autoři se shodují na významu této otázky v Turecku a potřebě mezinárodního dohledu nad jejím řešením. Ačkoliv je Turecko v řadě ohledů vnímáno jako stát, který se přibližuje západním moderním státům, v otázce náboženské svobody a ochrany menšin je považován za zaostalý.

Ochrana křesťanství v Turecku (resp. Osmanské říši) měla pro Evropu velký význam již od středověku, o čemž svědčí několik článků, které jsou přímo historickým exkurzem do vývoje ochrany křesťanů v Osmanské říši.¹⁰⁶ Přes dlouhou tradici této otázky je Turecku stále vyčítáno, že ochranu křesťanů nedodržuje a chová se vůči nim bezohledně. Je zajímavé, že mezinárodní právo neřešilo otázku náboženské svobody na západě, ale jen u států Blízkého východu. To například podle Hobzy ukazuje, že Evropa se v tomto směru považovala za vyspělejší a ukotvením této otázky v mezinárodním právu se snažila o pokrok u „orientálních“ států.¹⁰⁷ Otázka ochrany křesťanů se prolíná s otázkou ochrany národnostních menšin. Autoři se převážně shodují na nesouhlasu s řešením vztahu Turecka s arménským a řeckým obyvatelstvem na svém území. Řešení arménské otázky se stalo podle ZP „*jevištěm tureckých protikřesťanských pronásledování*“¹⁰⁸, což ZP považuje za největší skvrnu turecké politiky. Ačkoliv ZP ve svých člancích nepatřila převážně k příznivcům řecké politiky, k výměně obyvatelstva

menšinové otázky po celé období existence časopisu.

¹⁰⁵ HOBZA, A.: Konfesní otázky v právu mezinárodním, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 3, s. 138

¹⁰⁶ Historii ochrany křesťanů se věnují články: Problém ochrany menšin v Turecku na konferenci v Lausanne, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 5, s. 342-345; HOBZA, A.: Konfesní otázky v právu mezinárodním, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 3, s. 132-142; PEŠKA, Z.: Historický vývoj mezinárodní menšinové ochrany před světovou válkou, in: Zahraniční politika, 1929, r. VIII. (X.), č. 10, s. 1168-1182

¹⁰⁷ HOBZA, A.: Konfesní otázky v právu mezinárodním, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 3, s. 134

¹⁰⁸ Problém ochrany menšin v Turecku na konferenci v Lausanne, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 5, s. 343

mezi Řeckem a Tureckem byla kritická. Tuto výměnu považovala za „nejradikálnější řešení minoritní otázky [...] v novodobých dějinách“¹⁰⁹. V článku zabývajícím se sporem o odsunu řeckého patriarchy z Istanbulu je podle autora J. Kuchaře turecká reakce v této otázce dokonce důkazem „stále živé xenofobie [Turků] vůči všem křesťanským státům Evropy“¹¹⁰. Tyto události jen umocňovaly v ZP kritiku turecké politiky, která odmítala jakékoliv řešení této otázky mezinárodními úmluvami, jelikož toto řešení považovala jen za snahu velmocí o omezování turecké suverenity. V článku „Problém ochrany menšin v Turecku na konferenci v Lausanne“ z roku 1923 se objevuje tvrzení turecké delegace. Podle něj by se řada konfliktů s menšinami (např. potyčky s Armény) bez zásahů zahraničí vůbec nestala.¹¹¹ Podle ZP se svými reformami sice „Turecko snaží dokázati světu, že přestalo býti státem asijským a že není příčiny na něm žádati zvláštních záruk na ochranu [...] menšin.“¹¹², ale „praxe turecké vlády je často v křiklavém rozporu s teorií obsaženou v moderním zákonodárství země.“¹¹³, proto je mezinárodní dohled na ochranu menšin v Turecku přinejmenším žádoucí. Turecko přijalo pouze základní články o ochraně menšin v rámci podpisu Lausannské mírové smlouvy, ale i ty se v rámci své politiky ve 20. a 30. letech snažilo zrušit a to s relativním úspěchem, když dosáhlo zrušení právního zakotvení existence menšin v Turecku.

V otázce vztahu Turecka k menšinám je výjimečný pohled československého velvyslance P. P. Klemense, který ve svém článku z roku 1923 „Proč nezvolí angorská vláda Cařihrad hlavním městem Turecka?“ obhajuje změnu hlavního města z Istanbulu na Ankaru mimo jiné tím, že Istanbul je plný „netureckých živlů“¹¹⁴ (zejména Arménů a Řeků), kteří v Istanbulu zůstanou. Pokud se tedy hlavním městem stane Ankara „nebude tam hroziti vliv živlu nemuslimského na vnitřní politiku“¹¹⁵, což je podle

¹⁰⁹ KUCHAR, J.: Otázka cařihradského patriarchátu, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 4, s. 210

¹¹⁰ KUCHAR, J.: Otázka cařihradského patriarchátu, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 4, s. 209

¹¹¹ Problém ochrany menšin v Turecku na konferenci v Lausanne, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 5, s. 342-45

¹¹² Otázka menšin v Turecku, in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 6, s. 407

¹¹³ Otázka menšin v Turecku, in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 6, s. 408

¹¹⁴ KLEMENS, P. P.: Proč nezvolí angorská vláda Cařihrad hlavním městem Turecka?, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 17, s. 1109

¹¹⁵ KLEMENS, P. P.: Proč nezvolí angorská vláda Cařihrad hlavním městem Turecka?, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 17, s. 1109

Klemense důležité zejména proto, že se skrze tyto „živly“ nebude moci v Turecku prosazovat politika velmocí a „nové Turecko“ se bude moci vyvíjet podle nacionalistického programu.

Pozornost je v ZP věnována také vztahu Turecka k islámu. Zpočátku se za nezvyklou součást moderní koncepce turecké ústavy považuje zakomponování islámu jako státního náboženství, které kemalisté považují za součást turecké národní identity. „*Kdo je muslim, je Turek*“,¹¹⁶ což ZP ukazuje jako negativní odlišnost od dob Osmanské říše, kde bylo veškeré obyvatelstvo bez ohledu na náboženství osmanské národnosti. S mnohem větším nadšením je v ZP přijímána laicizace Turecka, která je považována za definitivní „*S Bohem ´ Orientu*“¹¹⁷ a počátek náboženské svobody v Turecku a snad i ve všech státech „Východu“. Tento prvek kemalistické politiky spolu se zrušením chalífátu v březnu 1924 vede k otázce významu islámu pro Turky. Na tuto otázku podává v jednom článku odpověď Alois Musil. Podle něj mají Turci odlišné pojetí islámu, jelikož pro neznalost arabštiny jako jazyka Koránu „*nepronikl bytosti tureckého člověka, jako pronikl bytost Arabovu [...], je muslimem proto, že se jím stali jeho předkové, a zůstává islámu věren, poněvadž je líný, aby si razil cestu vlastní*“.¹¹⁸ Turci podle Musila nevyznávají islám z vnitřní potřeby a kromě vnějších rituálů ho ve svém životě nepoužívají, což může být důvodem, proč je Turecko schopno reforem, které se od náboženských tradic odklánějí.

Názory ZP na samotný chalífát vystihuje článek, který reagoval na usnesení Velkého Národního Shromáždění Turecka, které rušilo chalífát. ZP v tomto článku upozorňuje na to, že existence chalífátu není pro muslimy nijak zásadní, jelikož se jedná pouze o tradici starou několik století, ale nemá žádné přesné ukotvení v Koránu. Zrušení chalífátu je v časopise obhajováno tím, že chalífa by měl mít k dispozici velkou armádu a měl by být držitelem značné moci ve světě, jelikož je považován za obdobu světského vládců nad všemi muslimskými národy. Turecký sultán, který byl tradičně nositelem titulu chalífy, však ani jedním z toho již nedisponuje, a proto měla turecká vláda právo tento titul zrušit.¹¹⁹

¹¹⁶ Změna vlády v Turecku, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1581

¹¹⁷ HOBZA, A.: Konfesní otázky v právu mezinárodním, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 3, s. 132

¹¹⁸ MUSIL, A.: Věci turecké I., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 3-4, s. 164

¹¹⁹ Zahraniční přehledy, in: Zahraniční politika, 1924, r. III. (V.), č. 5, s. 399- 403

3. 3. Osobnost Mustafy Kemala

Důležitou součástí obrazu Turecka v ZP byl pohled na osobnost Mustafy Kemala (Atatürk). Jeho zobrazení se v časopise výrazně měnilo zejména v prvních letech po válce. Ve vnímání Mustafy Kemala jako hlavní osobnosti politických změn v Turecku se odráží proměna pohledu na změny v Turecku, národně-osvobozenecské boj do roku 1923 a poté řadu reforem, které měnily směřování politiky Turecka, což samozřejmě ovlivnilo také pohled na Turecko jako politického partnera pro evropské mocnosti.

Častým tématem ve spojitosti s Mustafou Kemalem byla otázka jeho diktátorství. V ZP panuje mezi autory shoda v tom, že Mustafa Kemal vládl autoritářským způsobem, odlišné je však to, jak autoři toto držení moci hodnotí. Někteří Mustafu Kemala oceňují za jeho způsob vedení země, jelikož „*postupuje, řekl bych, vědecky*“¹²⁰ a velký rozsah moci vždy „*používal k dobru své vlasti*“.¹²¹ Tito autoři se shodnou na tom, že pro Turecko, jakožto zaostalý stát, je potřeba pevné vedení. Kemalova autoritářská politika je proto oslavována jako nejlepší cesta k vyspělému demokratickému státu. Zároveň se v několika článcích objevuje obdiv Mustafy Kemala za to, že se mu podařilo soustředit ve svých rukách moc větší než kdokoliv ze „*samovládců tureckých*“¹²² a jakou by mu mohl závidět „*leckterý ústavní monarcha*“.¹²³ Opačný pohled ukazuje Mustafu Kemala jako politika, jehož jediným cílem je získat co největší moc, s čímž byla spojována kritika jeho politických způsobů. V těchto článcích Musil Mustafu Kemala označuje například za „*diktátora s neomezenou mocí*“¹²⁴ nebo za „*neomezeného pána*“¹²⁵. Překvapivě časté je srovnávání jeho osobnosti s jinými evropskými diktátory.¹²⁶ Například ve srovnání s Leninem nebo

¹²⁰ Změna vlády v Turecku, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1582

¹²¹ MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafa Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX (XI.), č. 1, s. 21

¹²² MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafa Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX (XI.), č. 1, s. 27

¹²³ Změna vlády v Turecku, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1581

¹²⁴ MUSIL, A.: Věci turecké, in: Zahraniční politika, 1922 r. I. (III.), č. 19, s. 1374, podobně také Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 22, s. 1529-1532

¹²⁵ MUSIL, A.: Věci turecké, in: Zahraniční politika, 1922, r. I. (III.), č. 18

¹²⁶ Tento prvek se objevuje v článcích KLEMENS, P. P.: Proč nezvolí angorská vláda Cařihrad hlavním městem Turecka?, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 17, s. 1107-1111; Změna vlády v Turecku, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1579-83; MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafy Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX. (X.), č. 1, s. 18-28

Mussolinim byl považován za demokratického „diktátora“, který se snaží zemi pod svým přísným vedením pouze vychovat k demokracii.¹²⁷ Překvapivé je přirovnání Mustafy Kemala k postavě Napoleona, se kterým měl podle Musila mnoho společného. Za prvé byla motivem jejich státních převratů záchrana rozpadající se vlasti a za druhé byli oba „imperátory“ z vůle lidu a velkými reformátory. Přesto se však Mustafa Kemal v jedné zásadní věci od Napoleona odlišuje - „*Napoleon neměl pevných hranic. Jeho moc a jeho touha po účinku nebyly francouzské, nýbrž všelidské. Vedly ho k vzletu, na něž jeho křídla nestačila. [...] Mustafa Kemál je opatrnější. [...] Zakotvil své počiny v útvaru národním, přesně vymezeném a tedy pevném, jenž váže jeho ctižádost, a tím ho chrání před osudným rozletem do nebezpečné šíře.*“¹²⁸ Tato odlišnost dává Mustafovi Kemalovi naději, že ho nečeká stejný osud jako Napoleona.

Pozoruhodný je vývoj v pohledu na osobnost Mustafy Kemala u hlavního přispěvatele o turecké tematice – Aloise Musila, který byl autorem většiny článků, zmiňujících se o osobnosti Mustafy Kemala. V článku z roku 1920, jehož hlavním tématem je mírová smlouva s Tureckem, zastává Musil negativní postoj vůči Kemalovi. Považuje ho za revolucionáře, který se staví proti sultánovi. Sultán je vnímán jako oběť vítězných mocností („*Ubohý sultán!*“¹²⁹), který zároveň nemá, díky Kemalovi, podporu ani v Turecku. Musil se o Kemalovi vyjadřuje následovně: „*Od 23. dubna zasedá ustavující shromáždění národní v Angoře v Malé Asii. Neřídí je ani sultán [...], nýbrž Mustaaf [sic!] Kemal paša. Válečný soud v Cařihradě ho sice odsoudil i s jeho ministry k smrti, ale on se o rozsudek nestará, zařizuje si vlastní vládu a zajišťuje si finanční prostředky.*“¹³⁰

O to zajímavější je srovnat tento příspěvek s článkem z roku 1930, který nese název „*Reformní dílo Mustafy Kemála*“, jehož autorem je také Alois Musil. Obraz historických událostí národního boje, stejně jako osoby Mustafy Kemala je zde vykreslen jako oslava této osobnosti. „*Mustafa Kemál znal organisaci strany Jednoty a pokroku dokonale, chápal tužby místních spolků a soudil, že nadešel jeho čas.*“¹³¹ Celý článek ukazuje Mustafu Kemala jako jediného strůjce veškerého dění („*Ostatní hranice*

¹²⁷ Změna vlády v Turecku, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1582

¹²⁸ MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafy Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX. (X.), č. 1, s. 28

¹²⁹ MUSIL, A.: Mírová smlouva s Tureckem, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 10, s. 240

¹³⁰ MUSIL, A.: Mírová smlouva s Tureckem, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 10, s. 240

¹³¹ MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafy Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX. (X.), č. 1, s. 18

určil Mustafa Kemal zvláštními smlouvami“¹³² ; „Velká Británie, jež se na začátku Mustafu Kemálovi vzpírala“¹³³). Celý článek obdivuje Mustafu Kemala za jeho vojenské i politické schopnosti, kterými dokázal vytvořit nové Turecko.

Závěrem lze říci, že vnitropolitickým otázkám Turecka se ZP věnovala převážně během 20. let. Poté její zájem o vnitřní dění v Turecku klesá a o Turecku se hovoří jen v souvislosti s mezinárodním děním. Z drobných zpráv, které se o dění v Turecku zmiňovaly, lze usuzovat, že ZP považovala ve 30. letech politický systém Turecka za stabilní s rozvíjející se demokracií (například zmínka o plném volebním právu pro ženy ve všeobecných volbách do Národního shromáždění v roce 1935¹³⁴) a začala ho vnímat jako partnera, podobného evropským zemím. Dalším důvodem, proč vnitřní politika Turecka nebyla předmětem větších článků v ZP, je proměna zaměření celého časopisu v souvislosti s mezinárodním vývojem, kdy se Turecko stalo mnohem důležitějším jako partner obchodní a zahraniční spojenec v otázkách evropského míru.

3. 4. Mezinárodní postavení

V otázce vnímání Turecka jako mezinárodního aktéra najdeme v článcích ZP výrazný posun, který je do značné míry ovlivněn vnitropolitickým vývojem Turecka. Všeobecně se dá říct, že Turecko bylo v mezinárodní sféře vnímáno jako významný stát, ať už to bylo v otázce hospodářství nebo udržení světového míru.

Meziválečný svět kladl velký důraz na udržení světového míru, což jsme mohli vidět i na charakteru zahraniční politiky ČSR a Turecka, kterým se věnuje první část této práce. Z toho důvodu byla v prvních letech věnována velká pozornost uzavření míru s Tureckem. Nelibost vůči změnám mírové smlouvy s Tureckem¹³⁵ byla způsobena mimo jiného strachem z toho, že by mohly následovat požadavky na revize mírových smluv i ostatních zemí.¹³⁶ Z těchto důvodů byl „spor ve věcech tureckých dosahu světového“.¹³⁷ ZP ve většině článků, které se zabývaly vyjednáváním mírových

¹³² MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafa Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX (X.), č. 1, s. 19

¹³³ MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafa Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX (X.), č. 1, s. 20

¹³⁴ Drobné zprávy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1935, r. XIV. (XV.), č. 2, s. 137-8

¹³⁵ Původní znění mírové smlouvy bylo změněno během mírové konference v Lausanne (viz první část práce)

¹³⁶ Londýnská konference, in: Zahraniční politika, 1921, r. II, č. 2, s. 21

¹³⁷ MUSIL, A.: Věci turecké, in: Zahraniční politika, 1922, r. I. (III.), č. 19, s. 1377

podmínek, kritizovala neschopnost mocností dohodnout se na společném postupu v Lausanne a naopak oceňovala sílu turecké diplomacie, která dokázala využít rozporů Dohody ve svůj prospěch a podle Musila svou „*neústupností až tvrdošíjnou*“¹³⁸ dosáhla po vítězství vojenském i politickém.¹³⁹

Jiný pohled na mírová jednání v Lausanne najdeme ve vyjádření československého ministra zahraničí o výsledcích konference v Lausanne z roku 1923. „*O lausannské konferenci, z níž si Turci odnášejí bezesporné úspěchy, ministr pravil, že stále může skončit ztroskotáním, ale doufá, že konflikty z toho nevzejdou. Řekové se pro tuto chvíli do velikých akcí pustiti nemohou, a kdyby začali Turci, ocitli by se v těžké posici proti velmocem. Ostatně západní velmoci učiní vše, aby věci v Lausanne a na Balkáně skončily smírně.*“¹⁴⁰ Tento pohled je na rozdíl od autorů většiny článků méně kritický k velmocím a ukazuje víru v jejich vliv na řešení mezinárodních otázek. Pro doplnění škály názorů můžeme přidat ještě pohled tureckého předsedy ministerstva zahraničních věcí na konferenci v Lausanne, který podle ZP řekl, že „*po prvé v dějinách bylo Turecko uznáno za rovné ostatním státům*“.¹⁴¹

Proměnu vnímání Turecka na mezinárodním poli ukazuje následující úryvek z Musilova článku: „*Mustafa Kemal vybudoval nové Turecko, kterého s počátku nechápal Cařihrad a kterému dlouho nemohly porozuměti velmoci evropské*“.¹⁴² Upevňování nového režimu a diplomatické schopnosti tureckých zástupců vedly postupně k vnímání Turecka jako rovnocenného partnera v otázkách mezinárodní politiky. Velký vliv na vnímání Turecka v mezinárodním prostředí mělo rychlé provádění řady reforem, které se snažily přiblížit Turecko k Evropě. Tyto „*senzační reformy*“¹⁴³, které rušily náboženské tradice a přijímaly západní způsob myšlení, vedly

¹³⁸ Mírová konference v Lausanne, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 7., s. 444

¹³⁹ Tento pohled v člancích: MUSIL, A.: Věci turecké, in: Zahraniční politika, 1922, r. I. (III.), č. 19, s. 1373-78; Problém ochrany menšin v Turecku na konferenci v Lausanne, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 5, s. 342-345; Mírová konference v Lausanne, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 7, s. 441-447; MUSIL, A.: Věci turecké III., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 6, s. 372-380; MUSIL, A.: Věci turecké V., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 8, s. 509-518

¹⁴⁰ Ministr zahraničních věcí Dr. Ed. Beneš o zahraniční politice, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 3, s. 176

¹⁴¹ MUSIL, A.: Věci turecké III., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 6, s. 380

¹⁴² MUSIL, A.: Věci turecké, in: Zahraniční politika, 1922, r. I. (III.), č. 19, s. 1374

¹⁴³ HOBZA, A.: Konfesní otázky v právu mezinárodním, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 3, s.

k tvrzení, že „*Turecko se vrací jako úplně neodvislý a samostatný stát do společnosti civilizovaných zemí a zaujme v ní postavení, jaké mu přísluší významem politickým a hospodářským.*“¹⁴⁴ Jediné, co je těmto reformám vytýkáno, je jejich snaha o rychlé zavedení ve společnosti. „*často násilím a za použití drastických prostředků [se Turecko vymaňuje] z odvěkých tradic a předsudků náboženských*“¹⁴⁵

O významu Turecka na mezinárodní scéně mluví také P. P. Klemens ve svém článku z roku 1923, který se zabývá přesunem hlavního města do Ankaru. V souvislosti s nevolí západních diplomatů stěhovat se ze svých honosných sídel v Istanbulu říká: „*Sídlo vlády turecké zůstane tedy v Anatolii. Máme precedens v Maroku, kde sultán sídlí ve Fezu a cizí zástupci v Tangeru. Poměry a význam Turecka a Maroka nelze ovšem stavěti na stejnou úroveň.*“¹⁴⁶ Mezinárodní postavení Turecka je podle Klemense natolik velké, že se zástupci všech států nakonec budou muset ankarské vládě podřídit a přestěhovat se.

Stojí za povšimnutí, že změny v Turecku vedly mimo jiné k tomu, že se Turecko začalo od poloviny 20. let zařazovat mezi státy východní Evropy, resp. Balkánu. Toto spojení bylo v mezinárodním prostředí završeno vznikem Balkánské dohody v roce 1934, což bylo podle ZP „*příjemným novoročním překvapením*“.¹⁴⁷ Balkánský pakt byl podle ZP dalším prvkem do systému obrany míru v Evropě a v souvislosti s ním ZP často zdůrazňuje zejména jeho spolupráci a společný postup s Malou Dohodou, jejímž členem byla také ČSR.¹⁴⁸ Dalším pozitivním prvkem, který vytvářel přátelské vztahy se západními mocnostmi, byl odklon kemalistů od bolševického Ruska po podpisu lausannské smlouvy a vstupu do Společnosti národů. Turecko se stalo protibolševickým partnerem Evropy, což se opakuje v řadě článků po celá 20. léta.¹⁴⁹ V rámci ZP můžeme význam Turecka jako mezinárodního partnera

¹⁴⁴ Změna vlády v Turecku, in: *Zahraniční politika*, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1579

¹⁴⁵ Otázka menšin v Turecku, in: *Zahraniční politika*, 1926, r. V. (VII.), č. 6, s. 407

¹⁴⁶ KLEMENS, P. P.: Proč nezvolí angorská vláda Cařihrad hlavním městem Turecka?, in: *Zahraniční politika*, 1923, r. II. (IV.), č. 17, s. 1111

¹⁴⁷ Přehled mezinárodní politiky – Balkánský pakt, in: *Zahraniční politika*, 1934, r. XIII. (XIV.), č. 1, s. 47

¹⁴⁸ Balkánská dohoda, in: *Zahraniční politika*, 1935, r. XIV. (XVI.), č. 7-8, s. 407-18; podobně Přehled mezinárodní politiky – Balkánský pakt, in: *Zahraniční politika*, 1934, r. XIII. (XIV.), č. 1, s. 47-8

¹⁴⁹ Tento prvek se objevuje v několika článcích - Londýnská konference, in: *Zahraniční politika*, 1921, r. II, č. 2, s. 21; Změna vlády v Turecku, in: *Zahraniční politika*, 1923, r. II. (IV.), č. 23, s. 1579-83;

hledat také v množství mezinárodních smluv, jichž bylo Turecko signatářem a které ZP v překladu během celé své existence publikovala. O rostoucím významu vypovídá také prohlášení B. Mussoliniho po podpisu italsko-tureckého paktu v roce 1928, který ZP reflektovala. V tomto prohlášení Mussolini podle ZP řekl: „*Vlády všech zemí musí vědět [...] že se třeba obávají našeho nepřátelství a oceňovat naše přátelství. Smlouva s Tureckem jest velmi důležitá, poněvadž utvrzuje naše přátelské styky [...]. Vidíte, že náš imperialismus neohrožuje jiné národy.*“¹⁵⁰ Z tohoto projevu můžeme usuzovat, že Turecko bylo koncem 20. let považováno za důležitého hráče na mezinárodní scéně.

Zvláštním bodem mezinárodního postavení Turecka byl jeho vliv na zbytek muslimského světa. Ten si ZP stejně jako celá Evropa uvědomovala od počátku. To se projevilo například v prvních letech na jednáních se sultánem, který byl zároveň chalífou uznávaným v celém muslimském světě. Na to Evropa pamatovala i při se sestavování první mírové smlouvy - „*ve smlouvě, kterou má [sultán] podepsati, stojí výslovně, že se vzdává veškeré pravomoci nad muslimy cizích států.*“¹⁵¹ Tím chtěly mocnosti uchránit zejména řadu svých kolonií s muslimským obyvatelstvem, nicméně smlouva nikdy nevstoupila v platnost. Události v Turecku vedly k nárůstu prestiže Turecka mezi muslimy, což mělo vliv na politiku mocností, které měly muslimské kolonie a které se podle Klemense musely snažit o přátelskou politiku s novým Tureckem.¹⁵² Z článků ZP vyplývá, že mezinárodní postavení Turecka se v meziválečných letech upevňovalo a jeho uznání na mezinárodním poli narůstalo.

3. 5. Obchodní postavení

Roli Turecka v mezinárodním obchodu nebyla všeobecně věnována v ZP velká pozornost, přesto můžeme najít několik témat, která ZP v otázce hospodářství zajímala. Mezinárodní obchod s Tureckem se soustředil na specifické plodiny (tabák, bavlna, apod.) a dále na množství nerostných surovin, které Turecko mělo. S tím souviselo jedno z hlavních témat, kterému se zejména v prvních letech věnoval velký prostor v

Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 21, s. 1275-80; Zahraniční přehledy – Balkán, in: Zahraniční politika, 1928, č. VII. (IX.), č. 7, s. 541-545

¹⁵⁰ Zahraniční přehledy - Turecko, in: Zahraniční politika, 1929, r. VIII. (X.), č. 1, s. 64

¹⁵¹ Mírová smlouva s Tureckem, in: Zahraniční politika, 1920, r. I., č. 10, s. 240

¹⁵² KLEMENS, P. P.: Proč nezvolí angorská vláda Cařihrad hlavním městem Turecka?, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 17, s. 1107-1111

ZP. Tím bylo informování čtenářů o sporu v oblasti Mosulu s Velkou Británií a o historii hospodářského významu této oblasti.¹⁵³ Ačkoliv měl tento spor značný politický kontext, ZP mimo jiné ukazovala, že tento problém řeší více „*syndikáty petroleje než ministři státu*“¹⁵⁴ V této otázce ZP neměla vyhraněný názor a články měly pouze informativní charakter. Ve zprávách o tureckém obchodu chybí jakákoliv zmínka o obchodních vztazích s československými firmami, jako byla Škodovka nebo Zbrojovka, o kterých se zmiňovala první část práce. O názoru na Turecko v této oblasti více vypovídají články, ve kterých se ZP věnuje charakteristice tureckých poměrů a přehledu jeho hospodářského vývoje. Ani zde nedocházelo k výraznému názorovému vývoji během let, ani k přílišné diverzifikaci názorů jednotlivých autorů.

ZP se o hospodářské situaci Turecka zmiňovala nejčastěji v souvislosti s navazováním styků s Československem, přesto zde najdeme několik článků, které se zabývají i obecným vývojem hospodářství v Turecku. Tyto články se shodují na tom, že Turecko bylo státem, který měl hospodářství založené na zemědělské výrobě („*turecký člověk maloasijský je svým povoláním rolník a chovatel dobytka*“¹⁵⁵), jelikož neměl dostatečně rozvinutý průmysl, což značně ovlivnilo jeho možnosti na mezinárodním trhu.¹⁵⁶ Jednou z mála negativních zpráv v otázce tureckého obchodu je článek „*Přístavy a dráhy v Orientě*“ z roku 1920, který kritizuje odsun Řeků a Arménů z Turecka. Tato část obyvatelstva totiž podle autora článku měla v rukou hlavní část tureckého obchodu a po jejím odchodu dojde k obchodnímu úpadku, jelikož „*mohamedáni*“ nemají obchodního ducha jako jejich předchůdci, pouze „*využívali situace ke spekulacím, v brzkou však obchodování vůbec zanechali, takže dřívější život jest úplně paralysován.*“¹⁵⁷ Tento pohled se však v dalších článcích neopakuje a vývoj tureckého hospodářství je naopak hodnocen velmi pozitivně.

¹⁵³ LAŠKA, J.: O mosulský petrolej, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 3. s. 178-180; Spor o Mosul, in: Zahraniční politika, 1924, r. III. (V.), č. 21, s. 1381-4; Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 21, s. 1275-80

¹⁵⁴ LAŠKA, J.: O mosulský petrolej, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 3. s. 179

¹⁵⁵ MUSIL, A.: Věci turecké I, in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 3-4, s. 165

¹⁵⁶ LAVANTE, A.: Hospodářské vztahy mezi Československem a Tureckem, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX. (XI.), č. 7, s. 744-753; dále také MUSIL, A.: Věci turecké I, in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 3-4, s. 161-175, Zahraniční přehled – Turecko, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 21, s. 1275-80

¹⁵⁷ Přístavy a dráhy v Orientě, in: Zahraniční politika, 1920, r. I., č. 13, s. 334

V průběhu let se oceňovaly zejména kemalistické reformy, které vedly k velkým pokrokům v národním hospodářství ve všech oblastech a zvyšovaly jeho prestiž mezi obchodními partnery. Zásadní změnou pro turecké obchodní styky s evropskými státy byla konference v Lausanne a zrušení kapitulačních smluv z doby Osmanské říše.¹⁵⁸ Postupné proměny v národním hospodářství Turecka, které ZP nehodnotila vždy úplně pozitivně (zejména proto, že měly občas neblahý dopad na obchodní styky s Československem – omezování vývozu kvůli nedostatečnému dovozu zboží z Turecka apod.)¹⁵⁹, vedly koncem 30. let k tomu, že se zahraniční obchod, který byl důležitou složkou tureckého hospodářství, neustále rozvíjel, jelikož „*solidnost vládnoucího režimu vzbudila plnou důvěru ciziny*“.¹⁶⁰

Od počátku se v ZP zdůrazňovala výhodnost obchodních styků s Tureckem, respektive s celým „Orientem“ pro Československo. Musil v roce 1920 píše „*Orient potřebuje vše, co se u nás vyrábí a může nám dáti směnou vše, čeho se nám nedostává*“.¹⁶¹ Československo nemůže svým postavením v mezinárodním obchodu konkurovat západní Evropě, a proto je podle ZP výhodné pro Československo orientovat se na východní země. V této souvislosti byl kladen značný důraz na odlišnost „Orientálců“ od „Evropanů“, se kterou se musí při navazování obchodních styků počítat. Pro obchodování s Blízkým východem je potřeba se nejprve naučit „muslimská“ pravidla obchodování. „*starý muslim ničím tak nepohrdá, jako prospěchářskou kolísavostí*“,¹⁶² psal Musil. Zajímavé je, že ačkoliv Musil ukazuje na jednu stranu větší vyspělost Evropy, kterou je třeba přenést na Východ, spojením hospodářských styků se „*stykem osvětovým*“¹⁶³, klade velký důraz na to, že musíme Orient vnímat jako rovnocenného partnera, jelikož „*orientálové mají své dějiny, svou literaturu, svou vzdělanost, která se po mnohé stránce naší úplně vyrovná*“¹⁶⁴ I po navázání obchodních styků se však ve všech člancích zabývajících se vývojem československo-tureckých obchodních vztahů klade důraz na odlišnost úrovně vyspělosti těchto států. Československo je zde vnímáno jako stát s rozvinutým

¹⁵⁸ Přehled obchodních smluv evropských, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 24, s. 1680-82

¹⁵⁹ Hospodářský přehled – Turecko, in: Zahraniční politika, 1933, r. XII. (XIV.), č. 5, s. 353

¹⁶⁰ Hospodářský přehled – Turecko, in: Zahraniční politika, 1938, r. XVII., (XVIII.), č. 3, s. 115

¹⁶¹ MUSIL, A.: My a Orient, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 6, s. 129

¹⁶² MUSIL, A.: My a Orient, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 6, s. 131

¹⁶³ MUSIL, A.: My a Orient, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 6, s. 130

¹⁶⁴ MUSIL, A.: My a Orient, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 6, s. 131

průmyslem, kterému nemůže zemědělské Turecko svým obchodním potenciálem stačit, ale jemuž Turecko nabízí nejvýhodnější obchodní podmínky, jaké si může dovolit.¹⁶⁵

3. 6. Srovnání s Československem

Když mluvíme o zobrazení Turecka podle ZP, nelze vynechat hodnocení Turecka ve srovnání s Československem. Jak již bylo ukázáno v předchozí kapitole, pro Československo bylo Turecko zajímavé zejména jako obchodní partner. Až v posledních letech narostl jeho význam i jako partnera politického (v rámci spolupráce Malé a Balkánské Dohody). Pohled na Turecko se v tomto ohledu během let příliš neměnil. Ačkoliv bylo Turecko pro Československo dobrým partnerem a udržovalo s ním přátelské vztahy, je z článků patrné, že autoři považovali Československo za vyspělejší stát ve všech ohledech.

Vedle představy o větší vyspělosti v oblasti hospodářství, které se kromě jiného věnovala předchozí kapitola, dokazovala ZP ve svých člancích také československou vyspělost politickou. To bylo patrné zejména na kritice režimu, který v Turecku Mustafa Kemal nastolil. „*at' si myslí o diktatuře kde chce, co chce – nám Čechoslovákům demokratického cítění je zajisté docela odporná – nelze ten zjev odbýti povrchní frází.*“¹⁶⁶ ZP však zároveň uznává, že v zemích, jako je Turecko, je diktatura jediným možným způsobem vlády, jelikož „negramotné obyvatelstvo“ není schopné demokracie. Tento způsob obhajoby přetrvával i do dalších let, kdy ZP mluvila s nedůvěrou o možnosti trvalého udržení řady reforem, které Mustafa Kemal v Turecku vytvářel, jelikož, jak napsal Musil v roce 1930, „*lid turecký, obzvláště asijský [je] asi čtyři sta let za námi*“.¹⁶⁷ Na druhou stranu byl na vnitřních proměnách v Turecku velmi pozitivně hodnocen odklon „nového Turecka“ od revisionistické politiky Maďarska a Německa, kterou nacionalisté prováděli před podpisem míru v Lausanne¹⁶⁸, což ukázala první část

¹⁶⁵ LAVANTE, A.: Hospodářské vztahy mezi Československem a Tureckem, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX. (XI.), č. 7, s. 744-753; dále FRIEDMANN, J.: Současná obchodně-politická situace Československé republiky, in: Zahraniční politika, 1929, r. VIII. (X.), č. 1, s. 7-17, FRIEDMANN, J.: Současná obchodně-politická situace, in: Zahraniční politika, 1931, r. X. (XII.), č. 1, s. 1-11, STRAKA, J. L.: Přehled obchodně-politické situace RČS v r. 1934, in: Zahraniční politika, 1935, r. XIV. (XV.), č. 2, s. 105-114

¹⁶⁶ Změna vlády v Turecku, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 24, s. 1582

¹⁶⁷ MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafy Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX. (X.), č. 1, s. 27

¹⁶⁸ KROFTA, K.: Československo v mezinárodní politice, in: Zahraniční politika, 1934, r. XIII. (XIV.), č.

této práce, věnující se popisu zahraniční politiky obou států.

Představa o jisté nadřazenosti Československa nad Tureckem způsobila u autorů ZP pocit nespravedlnosti za postoj velmocí při projednávání závazků o ochraně menšin. ZP kritizovala velmoci za to, že uložily stejné závazky v této otázce jak Československu, které bylo vyspělým státem západní Evropy, tak Turecku, které se mezi vyspělé evropské státy v oblasti náboženské svobody nemohlo podle ZP řadit. Hobza v roce 1925 píše, že „Československo, jehož národ je znám svou starou kulturou, svým náboženským liberalismem a svou láskou k pokrokovým a demokratickým myšlenkám“¹⁶⁹ nepotřebuje mít stejná opatření na ochranu menšin a náboženských svobod jako „orientální“ státy, které v této otázce zůstávaly i počátkem 20. století značně pozadu. Zajímavé je v tomto směru Hobzovo vysvětlení, podle kterého západní Evropa zahrnuje Československo neoprávněně mezi východní země. „Československo nemělo by se hledati v Orientě, jako se to často děje v Evropě západní, a nemělo by se mysleti, že jeho život jest naprosto orientální.“¹⁷⁰

Přesto se po celé meziválečné období zdůrazňoval přátelský vztah mezi Československem a Tureckem, který dokládaly nejen četné obchodní smlouvy, ale také vřelé diplomatické vztahy. Tuto skutečnost může dokládat například telegram tureckého ministra zahraničí po setkání s předsedou československé vlády M. Hodžou v Paříži z roku 1936, který ZP uveřejnila. „Tato vybraná pozornost vůči mé vlasti i mé osobě je mi dalším důkazem opravdového a upřímného přátelství mezi oběma našimi zeměmi a důkazem dokonalé harmonie [...] Malé a Balkánské dohody.“¹⁷¹

Pokud se podíváme na mezinárodní postavení Turecka, můžeme říci, že jeho prestiž v očích ZP narůstala. Svou vnitřní přestavbou a solidní zahraniční politikou si Turecko dokázalo během několika let vybudovat pozici rovnocenného evropského partnera. Vedle role Turecka v mezinárodní politice se ZP věnovala vlivu tureckého vývoje na muslimský svět. Dále zde můžeme sledovat proměnu vnímání Turecka ze státu „orientálního“ na stát „evropský“. Jedinou oblastí, kde bylo Turecko trvale

3, s. 312

¹⁶⁹ HOBZA, A.: Konfesní otázky v právu mezinárodním, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 3, s. 140

¹⁷⁰ HOBZA, A.: Konfesní otázky v právu mezinárodním, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 3, s. 140

¹⁷¹ Drobné zprávy – Československo a Turecko, in: Zahraniční politika, 1936, r. XV. (XVI.), č. 45, s. 162

vnímáno jako slabší, byl zahraniční obchod. To bylo způsobeno nemožností proměnit dlouhodobě zaostalý stát, který byl zaměřený na zemědělství, v zemi s plně rozvinutým průmyslem. Přestože nemůžeme Turecko považovat za jednoho z nejdůležitějších hráčů meziválečné politiky, podle prostoru, který ZP otázce tureckého vývoje věnovala, můžeme soudit, že své místo mělo nejen v zahraniční politice evropských mocností, ale i v politice ČSR.

V ZP se během celého sledovaného období věnovala minimální pozornost skutečnému vývoji vztahů s Tureckem s jejich hodnocení. Z článku je patrný zájem o Turecko a jeho politický vývoj, ale faktickým vztahům s touto zemí pozornost věnována není.¹⁷²

3. 7. Recenze knih

Specifickou součástí Zahraniční politiky, která ukazovala postoj k Turecku, byly také recenze odborných knih vycházejících o Turecku ve světě. Za celou dobu, kdy ZP vycházela, bylo ve spojitosti s Tureckem otištěno 16 recenzí. Většina z těchto knih, ke kterým se časopis vyjadřoval, byla francouzská.¹⁷³ Zde se můžeme pouze dohadovat, zda to bylo způsobeno orientací ČSR na Francii a tedy i větším zájmem o francouzskou odbornou literaturu nebo to bylo způsobeno něčím jiným.

Převážná část recenzí zaujímá vůči Turecku pozitivní stanovisko, které paradoxně kontrastuje s názory autorů knih. Zde by bylo dobré zdůraznit, že autoři těchto recenzí se většinou shodují s autory článků s tureckou tematikou v ostatních částech ZP. Z předchozího rozboru článků vyplývá, že autoři byli převážně příznivě nakloněni Turecku, proto není tento pohled překvapivý ani u těchto recenzí. Jedinou recenzí, která je vyloženě negativní k Turecku, je recenze autora, který používal zkratku M. Z. a který hodnotil knihu „Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches“¹⁷⁴ M. Z. zde kritizuje autora knihy mj. za jeho turkofilství a za to, že „zaujímá příliš

¹⁷² Tento fakt však nedokazuje nezáměr o vztahy s Tureckem nebo jejich nevýznamnost, jelikož absence zájmu o vztahy chybí i u ostatních zemí světa. S ohledem na zaměření periodika je to překvapivé zjištění.

¹⁷³ Mezi recenzovanými knihami byly např. Le Kemalism, La Question Turque, Le Petite Entente et l'Orient

¹⁷⁴ Recenze knih: Pomiankowski, J. - Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches, in: Zahraniční politika, 1928, r. VII. (IX.), č. 15, s. 997-9

blahovolné a zdrženlivé stanovisko k různým tureckým státníkům“.¹⁷⁵ V menší míře je také kritická recenze ke knize „Le kemalisme“¹⁷⁶, která nekritizuje Turecko jako takové, ale spíš autorův přehnaný obdiv ke kemalismu a pohled na Turecko jako vyspělou demokracii „ *mluviti zde o demokracii lze pouze v tom smyslu, v jakém Hitler a Mussolini někdy také označují sebe za demokraty*.“¹⁷⁷

Zbylé recenze knih jasně obhajují Turecko („*Nové Turecko posuzuje příznivě jako veliký civilizační pokrok*“¹⁷⁸) a kritizují autory knih, kteří naopak ukazují negativní pohled na Turecko. Nejčastěji je tu autorům vytýkáno vynechávání a dezinterpretování historických faktů podle toho, jakého obrazu Turecka chtějí dosáhnout.¹⁷⁹ Například v recenzi ke knize „*La Petite Entente et l’Orient. Un cri d’alarme*“, uvádí recenzent, že „*[Kniha je] časová propagační brožura, jejíž autor skrývající se za pseudonymem, zaujímá výlučně helenofilské stanovisko*“.¹⁸⁰ Zásadním prvkem recenzí, který odhaluje názory ČSR, může být také jejich negativní postoj vůči Řecku¹⁸¹ a obhajoba poválečné francouzské politiky na Blízkém východě, která je v recenzovaných pracích často kritizována.¹⁸²

¹⁷⁵ Recenze knih: Pomiankowski, J. - Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches, in: Zahraniční politika, 1928, r. VII. (IX.), č. 15, s. 999

¹⁷⁶ Recenze knih: Alp, T. - Le Kemalisme, in: Zahraniční politika, 1938, r. XVII. (XVIII.), č. 3, s. 117-19

¹⁷⁷ Recenze knih: Alp, T. - Le Kemalisme, in: Zahraniční politika, 1938, r. XVII. (XVIII.), č. 3, s. 119

¹⁷⁸ Recenze knih: Howard, H. N. - The partition of Turkey, a diplomatic History 1913-1923, in: Zahraniční politika, 1932, r. XI. (XIII.), č. 7, s. 707

¹⁷⁹ Tento prvek se vyskytuje v recenzích: Toynbee, A. J. – Kirkwood, K. P. - Turkey, in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 23-24, s. 1636-8; KLEMENS, P. P.: Moutal, M. S. - L’Avenir Economique de la Turquie Nouvelle, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 15, s. 1045; PATOČKA, L.: Kiazim, O. - Angora et Berlin. Le complot germano-kémaliste contre la Traité de Versailles, in: Zahraniční politika, 1922, r. I. (III.), č. 25, s. 1829-30

¹⁸⁰ Recenze knih: Danubius - La Petite Entente et l’Orient. Un cri d’alarme, in: Zahraniční politika, 1922, r. I. (III.), č. 19, s. 1511-12

¹⁸¹ Tento prvek např. v: Danubius - La Petite Entente et l’Orient. Un cri d’alarme, in: Zahraniční politika, 1922, r. I. (III.), č. 19, s. 1511-12; PATOČKA, L.: Raghil, H. - Le mouvement national turc et Mustapha Kemal Pacha, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 3, s. 206-7

¹⁸² Téma francouzské orientální politiky najdeme v: KUCHAŘ, J.: de Gontaut, R. – le Reverend, L. - D’Angora à Lausanne, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 2, s. 98-100; KUCHAŘ, J.: Vibert, L. J. - Ce que j’ai vu en Orient, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 9, s. 613-14; Lyantey, P. - Le Drame Oriental, in: Zahraniční politika, 1924, r. III. (V.), č. 3, s. 142-3

Tyto články o odborných knihách, které vycházely ve světě v meziválečném období, potvrzují v podstatě pozitivní obraz k Turecku vytvářený i v běžných člancích časopisu *Zahraniční politika*. Také doplňují možnost seznámit se s Tureckem a ukazují zájem o Turecko mezi tehdejší odbornou veřejností.¹⁸³

¹⁸³ Například o Číně bylo zrecenzováno poloviční množství publikací (o Číně najdeme 8 recenzí, tureckých recenzí bylo 16). Publikací s bulharskou tematikou bylo za celé období jen 6.

4. Závěr

Československo-turecké vztahy se začaly rozvíjet bezprostředně po konci první světové války. Nedůvěra z počátku 20. let v průběhu námi sledovaného období zmizela a Československo si s Tureckem vytvořilo velmi přátelské vztahy, i když z práce vyplývá, že tyto vztahy nebyly ani pro jeden ze států stěžejní. Jelikož se meziválečná zahraniční politika obou států zaměřovala zejména na zajištění vlastní suverenity a dostatečné ochrany hranic, měly tyto vztahy převážně obchodní charakter. S proměnami mezinárodní situace se během 30. let rozšířily také vztahy politické a to zejména v rámci spolupráce Malé a Balkánské dohody. Československo kladlo velký důraz hlavně na diplomatické vztahy s Francií nebo státy Malé dohody, pro Turecko byly mimo jiné důležité vztahy s jeho sousedy a se státy, které vznikly na území bývalé Osmanské říše.

V československé zahraniční politice s mimoevropskými státy však mělo Turecko významné postavení. Pokud bychom se na význam vztahů dívaly jen pohledem vzájemného diplomatického zastoupení, mohlo by se dokonce zdát, že tyto vztahy byly pro oba státy důležitější, než se všeobecně uvádí, zejména ze strany Turecka, kde se mezi diplomaty pohybovala řada významných tureckých osobností. To můžeme vysvětlit charakterem tehdejší diplomacie, která kladla velký důraz na schopnosti a loajalitu všech zástupců vůči své zemi a musela se vyrovnat s nedostatkem těchto diplomatů, oddaných nově vzniklým státům, po rozpadu Rakouska-Uherska a Osmanské říše. To mělo za následek, že jako diplomaté dočasně působili i osobnosti bez tradičního diplomatického vzdělání a že se nedělaly při výběru diplomatů rozdíly mezi zeměmi podle jejich významu, ale diplomaté během své kariéry střídali různá místa po světě bez ohledu na jejich důležitost. Druhým možným vysvětlením je, že československo-turecké vztahy stále známe příliš málo, a proto se nám mohou jevit méně podstatné, než ve skutečnosti podle tehdejší diplomacie byly.

Obraz Turecka v časopise *Zahraniční politika* v zásadě koresponduje s vývojem vzájemných vztahů mezi Československem a Tureckem. Stejně jako v meziválečném období dosáhlo Turecko výrazných změn, i pohled autorů *Zahraniční politiky* prošel během 20. a 30. let proměnou. Počáteční nedůvěra, která byla spojena hlavně s otázkou stability nového režimu, byla nahrazena vstřícným přístupem k „novému Turecku“, který byl srovnatelný s přístupem k evropským státům.

Modernizační reformy, které se snažily přiblížit Turecko Evropě, vedly ke změně pohledu na Turecko ze státu „orientálního a zaostalého“ na zemi „moderní a evropskou“, ale i v této tendenci existovaly rozdíly. Ačkoliv bylo Turecko ve 30. letech v *Zahraniční politice* vnímáno jako stabilní republika s rozvíjející se demokracií, nadále zde v menší míře najdeme přetrvávající stereotypy, zejména v otázce náboženství a menšin, kde autoři článků nadále považují Turecko za „orientální stát“, který ještě nedosáhl západní úrovně. Nejvýraznější rozpory najdeme v pohledu na vůdčí osobnost Turecka – Mustafu Kemala. Přestože ve většině článků převládá jeho kladné hodnocení, hlavně v souvislosti s jeho proevropským postojem a reformní činností, najdeme zde i kritiku jeho autoritářství, které se neslučuje s principy evropského demokratického myšlení. Pokud jde o pohled na Turecko jako mezinárodního aktéra, opět můžeme říci, že *Zahraniční politika* reflektovala vývoj světového dění. Stabilita režimu a vysoká úroveň turecké diplomacie způsobila rostoucí prestiž Turecka na mezinárodní scéně, což vedlo k posunu vnímání Turecka také v časopise *Zahraniční politika*.

Většina článků v časopise vytváří v zásadě pozitivní obraz Turecka. U všech témat, jimiž se *Zahraniční politika* na svých stránkách zabývala a která jsou v práci shrnuta do šesti kapitol, můžeme najít v různé míře proměnu na chronologické ose. Čím se ale jednotlivá témata odlišují, jsou rozdíly mezi autory. Celkově lze říci, že se autoři více lišili při hodnocení vnitropolitického vývoje Turecka než u otázek jeho mezinárodního nebo hospodářského postavení. Dále zde musíme dodat, že najdeme vývoj i v názorech jednotlivých autorů, což je v práci ukázáno na proměně pohledu Aloise Musila na postavu Mustafy Kemala. Stejně tak nelze autory názorově rozdělit podle jejich odborného zaměření a vztahu k Turecku. To, že autoři článků byli převážně odborníci, kteří se neživilí publicistikou, mělo pravděpodobně vliv na využívání jazyka a myšlenkových formulací. Přestože jsou články napsány čtivě a pochopitelně i pro čtenáře bez odborných znalostí v dané problematice, nenajdeme zde velké množství výrazů, které by explicitně vyjadřovaly názor autora na Turecko, ale převážně autoři volí adjektiva bez citového zabarvení, což je typické spíše pro odborné práce.

Ačkoliv z první části o zahraniční politice Československa a Turecka vyplývá hlavně obchodní zaměření vzájemných vztahů, *Zahraniční politika* se příliš nezabývá vzájemnými obchodními vztahy (např. spolupráci československých firem s Tureckem). Stejně tak zde není věnována pozornost faktickému vývoji československo – tureckých vztahů na diplomatické rovině, což je v rámci zaměření časopisu překvapivé. Jelikož se

však časopis nevěnuje vývoji diplomatických vztahů s žádným státem, můžeme soudit, že hlavní snahou časopisu bylo reflektovat hospodářský a politický vývoj jednotlivých států a jejich mezinárodní orientaci, ale vliv na vzájemné vztahy už v centru pozornosti nebyl.

Prostor, který *Zahraniční politika* po celé období věnuje Turecku, nám dokazuje, že Turecko patřilo mezi nejvýznamnější zahraniční partnery, které Československo mělo mezi státy mimo Evropu. Jelikož je tato práce zaměřena výhradně na pohled časopisu *Zahraniční politika*, nemůžeme z něj vyvozovat skutečný obraz Turecka ve společnosti, ani to, jak s tímto pohledem ve skutečnosti souhlasilo veřejné mínění. Ale protože byl tento zdroj vydáván Ministerstvem zahraničních věcí, můžeme zjištěné informace považovat za reprezentativní pohled představitelů Československa na Turecko, a proto přispívají k naší představě o československo-tureckých vztazích.

Pro přesnější obraz Turecka, který se vytvářel v meziválečné společnosti Československa, by bylo přínosné podívat se na stejné téma i v jiném dobovém tisku. Nabízí se také otázka, nakolik se změnil vztahy po Mnichovské dohodě, respektive vzniku Protektorátu Čechy a Morava, a zda na tuto spolupráci navázaly státy po ukončení druhé světové války. Dále by do budoucna jistě bylo pro studium vývoje československo-tureckých vztahů užitečné věnovat pozornost opačnému pohledu Turecka na Československo.

5. Seznam literatury:

Pramen:

- Balkánská dohoda, in: Zahraniční politika, 1935, r. XIV. (XVI.), č. 7-8
- BENEŠ, E. a DEJMEK, J. (ed.): *Cirkulární telegramy 1920-1935*, Praha: Společnost Edvarda Beneše 2002, 277 s., ISBN 80-86107-17-5
- Drobné zprávy – Československo a Turecko, in: Zahraniční politika, 1936, r. XV. (XVI.), č. 45
- Drobné zprávy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1935, r. XIV. (XV.), č. 2
- FRIEDMANN, J.: Současná obchodně-politická situace Československé republiky, in: Zahraniční politika, 1929, r. VIII. (X.), č. 1
- FRIEDMANN, J.: Současná obchodně-politická situace, in: Zahraniční politika, 1931, r. X. (XII.), č. 1
- HOBZA, A.: Konfesní otázky v právu mezinárodním, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 3
- Hospodářský přehled – Turecko, in: Zahraniční politika, 1933, r. XII. (XIV.), č. 5
- Hospodářský přehled – Turecko, in: Zahraniční politika, 1938, r. XVII., (XVIII.), č. 3
- KARAOSMANOĞLU, Y. K.: *Politikada 45 yıl*, Istanbul: İletişim 2006
- KLEMENS, P. P.: Proč nezvolí angorská vláda Cařihrad hlavním městem Turecka?, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 17
- KROFTA, K.: Československo v mezinárodní politice, in: Zahraniční politika, 1934, r. XIII. (XIV.), č. 3
- KROFTA, K.: *Československo v mezinárodní politice*, Praha: Orbis 1934, 27 s.
- KUCHAR, J.: Otázka cařihradského patriarchátu, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 4
- LAŠKA, J.: O mosulský petrolej, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 3
- LAVANTE, A.: Hospodářské vztahy mezi Československem a Tureckem, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX (XI.), č. 7
- Londýnská konference, in: Zahraniční politika, 1921, r. II, č. 2
- Ministr zahraničních věcí Dr. Ed. Beneš o zahraniční politice, in: Zahraniční

- politika, 1923, r. II. (IV.), č. 3
- Mírová konference v Lausanne, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 7
 - MUSIL, A.: Mírová smlouva s Tureckem, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 10
 - MUSIL, A.: My a Orient, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 6
 - MUSIL, A.: Reformní dílo Mustafa Kemála, in: Zahraniční politika, 1930, r. IX (XI.), č. 1
 - MUSIL, A.: Věci turecké, in: Zahraniční politika, 1922 r. I. (III.), č. 19
 - MUSIL, A.: Věci turecké I., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 3-4
 - MUSIL, A.: Věci turecké II., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 5
 - MUSIL, A.: Věci turecké III., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 6
 - MUSIL, A.: Věci turecké IV., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 7
 - MUSIL, A.: Věci turecké V., in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 8
 - Otázka menšin v Turecku, in: Zahraniční politika, 1926, r. V (VII.), č. 6
 - Pakt o přátelství, neútočení a neutralitě Řecka a Turecka, in: Zahraniční politika, 1933, r. XII. (XIII.), č. 11-12
 - PEŠKA, Z.: Historický vývoj mezinárodní menšinové ochrany před světovou válkou, in: Zahraniční politika, 1929, r. VIII. (X.), č. 10
 - Problém ochrany menšin v Turecku na konferenci v Lausanne, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 5
 - Přehled mezinárodní politiky – Balkánský pakt, in: Zahraniční politika, r. XIII. (XIV.), č. 1
 - Přehled obchodních smluv evropských, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 24
 - Přístavy a dráhy v Orientě, in: Zahraniční politika, 1920, r. I., č. 13
 - Recenze knih: Alp, T. - Le Kemalisme, in: Zahraniční politika, 1938, r. XVII. (XVIII.), č. 3
 - Recenze knih: Danubius - La Petite Entente et l'Orient. Un cri d'alarme, in: Zahraniční politika, 1922, r. I. (III.), č. 19
 - Recenze knih: Howard, H. N. - The partition of Turkey, a diplomatic History 1913-1923, in: Zahraniční politika, 1932, r. XI. (XIII.), č. 7
 - Recenze knih: KLEMENS, P. P.: Moutal, M. S. - L'Avenir Economique de la Turquie Nouvelle, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 15

- Recenze knih: KUCHAR, J.: de Gontaut, R. – le Reverend, L. - D'Angora à Lausanne, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 2
- Recenze knih: KUCHAR, J.: Vibert, L. J. - Ce que j'ai vu en Orient, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 9
- Recenze knih: Lyantey, P. - Le Drame Oriental, in: Zahraniční politika, 1924, r. III. (V.), č. 3
- Recenze knih: PATOČKA, L.: Kiazim, O. - Angora et Berlin. Le complot germano-kémaliste contre la Traité de Versailles, in: Zahraniční politika, 1922. r. I. (III.), č. 25
- PATOČKA, L.: Raghīb, H. - Le mouvement national turc et Mustapha Kemal Pacha, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 3
- Recenze knih: Pomiankowski, J. - Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches, in: Zahraniční politika, 1928, r. VII. (IX.), č. 15
- Recenze knih: Toynbee, A. J. – Kirkwood, K. P. - Turkey, in: Zahraniční politika, 1926, r. V. (VII.), č. 23-24
- Sborník zahraniční politiky, in: Zahraniční politika, 1920, r. I, č. 1
- Smlouva mezi S.S.S.R. a Tureckem, in: Zahraniční politika, 1927, r. V. (VII.), č. 1
- Spor o Mosul, in: Zahraniční politika, 1924, r. III. (V.), č. 21
- STRAKA, J. L.: Přehled obchodně-politické situace RČS v r. 1934, in: Zahraniční politika, 1935, r. XIV. (XV.), č. 2
- YORULMAZ, B.: Diplomat Olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu in: Ölümünün 100. yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Istanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi 1989
- Zahraniční politika - sborník pro studium mezinárodních otázek politických, právních, hospodářských a sociálních s přílohou Věstník ministerstva zahraničních věcí; vydává oddělení pro politické a hospodářské zpravodajství při MZV RČS, ORBIS Praha 1920-1938
- Zahraniční přehledy – Balkán, in: Zahraniční politika, 1928, č. VII. (IX.), č. 7
- Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1923, r. II. (IV.), č. 22
- Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1924, r. III. (V.), č. 22
- Zahraniční přehledy – Turecko, in: Zahraniční politika, 1925, r. IV. (VI.), č. 21
- Zahraniční přehledy - Turecko, in: Zahraniční politika, 1929, r. VIII. (X.), č. 1

- Změna vlády v Turecku, in: *Zahraniční politika*, 1923, r. II. (IV.), č. 23

Sekundární literatura:

- BLACK, J.: *A History of Diplomacy*, London: Reaktion Books Ltd 2010, 312 s., ISBN 978-1-86189-696-4
- BROWN, L. C. (ed.): *Diplomacy and the Middle East: The International Relations of Regional and Outside Powers*, New York: I. B. Tauris & Co. Ltd 2004, 365 s., ISBN 1-86064-899-1
- CRAIG, G. A. (ed.)- GILBERT, F. (ed.): *The Diplomats 1919-1939*, New Jersey: Princeton University Press 1953, 700s.
- DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1818-1992)*, Praha: Academia 2012, 317 s., ISBN 978-80-200-2210-3
- DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1818-1992)*, Praha: Academia 2013, 802 s., ISBN 978-80-200-2285-1
- EMMERT, F.: *Průvodce českými dějinami 20. století*, Brno: Clio 2012, 320 s., ISBN 978-80-905081-0-1
- GÜÇLÜ, Y.: *The Life and Career of a Turkish Diplomat: Cevat Açıkalın*, Ankara: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey 2002
- HALE, W.: *Turkish Foreign Policy since 1774*, 3. vydání, New York: Routledge 2013, ISBN 978-0-415-59987-0
- KÁRNÍK, Z.: *České země v éře první republiky I-III*, Praha: Libri 2000-2003
- KASABA, R. (ed.): *The Cambridge History of Turkey. Vol. 4. Turkey in the Modern World*, New York: Cambridge University Press 2008, 541s., ISBN 978-0-521-62096-3
- KLIMEK, A. - KUBŮ, E.: *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 1995, 112 s., ISBN 80-85241-88-9
- KLOBAS, O.: *Alois Musil zvaný Músa ar Rueili*, Brno: CERM 2003, 231 s., ISBN 80-7204-275-0
- KODET, R.: *Rakousko-Uhersko a Osmanská říše před první světovou válkou*, Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni 2014, 240 s., ISBN 978-80-261-0318-9

- KONRÁD, O.: *Nevyvážené vztahy. Československo a Rakousko 1918-1933*, Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR 2012, 309 s., ISBN 978-80-86495-89-7
- KOVÁŘ, J.: *Styky Československa s dnešními rozvojovými zeměmi za první republiky*, *Mezinárodní politika*, 1993, r. 17, č. 2
- KREISER, K.- NEUMANN, CH. K.: *Dějiny Turecka*, Praha: Nakladatelství LN 2010, 329 s., ISBN 978-80-7422-012-8
- NACHMANI, A.: *Israel, Turkey and Greece – Uneasy Relations in the East Mediterranean*, London: FRANK CASS & CO. LTD 1987, 124 s., ISBN 0-203-98803-5
- NOVÁK, P.: *Počátky československo-tureckých vztahů 1918-1920*, *Slovanský přehled. Review for Central and Southeastern European History*, 2005, r. 91, č. 4
- OLIVOVÁ, V.: *Dějiny nové doby 1848-2008*, 3. vydání, Velké Bílovice: TeMi CZ 2008, 236 s., ISBN 978-80-87156-16-2
- OLŠOVSKÝ, R.: *Světový obchod a Československo 1918-1938*, Praha: SNPL 1961, 287 s.
- ONSOY, M.: *The World War Two Allied Economic Warfare: The Case of Turkish Chrome Sales*, disertační práce, Nurnberg 2009
- ORAN, B. (ed.): *Turkish Foreign Policy 1919-2006. Facts and Analyses with Documents*, Salt Lake City: University of Utah Press, 968 s., ISBN 978-0-87480-904-6
- RATAJ, T.: *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře v českých zemích*, Praha: Skriptorium 2002, 423 s., ISBN 80-86197-31-X
- STRAKA, K.: *Francie a Československo 1914-1945: léta nadějí, zkázy a bojů na společných frontách*, Praha: Ministerstvo obrany ČR, OKP 2011, 275 s., ISBN 978-80-7278-567-4
- TRAMPOTA, T. – VOJTĚCHOVSKÁ, M.: *Metody výzkumu médií*, Praha: Portál 2010, 293 s., ISBN 978-80-7367-683-4
- VESELÁ, Z.: *Turecká republika*, Praha: Svoboda 1984, 259 s.
- VESELÝ, Z. (ed.): *Alois Musil, český vědec světového jména*, Praha: Globe 1995, 48 s., ISBN 80-901705-1-X

- VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2007, 606 s., ISBN 978-80-7380-018-5
- ZBOŘIL, F.: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*, Praha: Leges 2010, 434 s., ISBN 978-80-87212-38-7

Internetové zdroje:

- Bilaterální smlouvy. Velvyslanectví České republiky v Ankaře. Online: http://www.mzv.cz/ankara/cz/vzajemne_vztahy/bilateralni_dohody_s_tureckem/index.html
- ÇONGAR, Y.: Halit Ziya Uşaklıgil Üzerine. Türk Dili Drgisi. Online: <http://www.turkdilidergisi.org/156/YilmazCongar.htm>
- GÜÇLÜ, Y.: The Life and Career of a Turkish Statesman, Cevat Açıkalın. Atatürk Araştırma Merkezi. Online: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-46/the-life-and-career-of-a-turkish-statesman-cevat-acikalin>
- Embassy History and Previous Ambassadors. Turkish Embassy In Pratur. Online: <http://prague.emb.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>
- Les anciens ambassadeur. Ambassade de la République tchèque à Paris. Online: http://www.mzv.cz/paris/fr/ambassade/histoire_de_l_ambassade/les_anciens_ambassadeurs_de_la/index.html
- Ministři a ministerstvo v historii. Online: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/index.html
- Paměť národa. Příběhy 20. století. Online: <http://www.pametnaroda.cz/story/lavante-arnost-1923-2336>
- Turkish Embassy In Prague. Online: <http://prague.emb.mfa.gov.tr/Mission.aspx>
- Vedat UŞAKLIGİL-Türkiye'nin en gizemli yaşam öykülerinden birisi... Radikal Online:<http://blog.radikal.com.tr/kultur-ve-sanat/vedat-usakligil-turkiyenin-en-gizemli-yasam-oykulerinden-birisi-67724>

6. Přílohy

Tabulka 1: Přehled československých vlád za první republiky a ministrů ZV		
14.11.1918 – 8.7.1919	Vláda všennárodní koalice Karla Kramáře	Ministr ZV: Edvard Beneš (14.11.1918-18.12.1935)
8.7.1919 – 25.5.1920	Vláda rudozelená koalice Vlastimila Tusara	
25.5.1920 – 15.9.1920	2. vláda rudozelená koalice Vlastimila Tusara	
15.9.1920 – 26.9.1921	Úřednická vláda Jana Černého	
26.9.1921 – 7.10.1922	Vláda všennárodní koalice Edvarda Beneše	
7.10.1922 – 9.12.1925	Vláda všennárodní koalice Antonína Švehly	
9.12.1925 – 18.3.1926	2. vláda všennárodní koalice Antonína Švehly	
18.3.1926 – 12.10.1926	2. úřednická vláda Jana Černého	
12.10.1926 – 1.2.1929	3. vláda panské koalice Antonína Švehly	
1.2.1929 – 7.12.1929	Vláda občanské koalice Františka Udržala	
7.12.1929 – 29.10.1932	2. vláda občanské koalice Františka Udržala	
29.10.1932 – 14.2.1934	Vláda široké koalice Jana Malypetra	
14.2.1934 – 4.6.1935	2. vláda široké koalice Jana Malypetra	
4.6.1935 – 5.11.1935	3. vláda široké koalice Jana Malypetra	
5.11.1935 – 18.12.1935	Vláda široké koalice Milana Hodži	Ministr ZV: Milan Hodža (18.12.1935-29.2.1936) Ministr ZV: Kamil Krofta (29.2.1936-4.10.1938)
18.12.1935 – 21.7.1937	2. vláda široké koalice Milana Hodži	
21.7.1937 – 22.9.1938	3. vláda široké koalice Milana Hodži	
22.9.1938 – 4.10.1938	Úřednická vláda gen. Jana Syrového	

Zdroj: EMMERT, F.: Průvodce českými dějinami 20. století, s. 96, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, ministři a ministerstvo v historii [online], cit.

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/index.html >

Tabulka 2: Přehled tureckých vlád a ministrů ZV v letech 1918-1938		
3.2.1920 – 23.1.1921	1. výkonná rada M. Kemala Paši (Atatürk)	Ministr ZV: Bekir Sami Bey (Kunduh) 3.5.1920-12.5.1921
24.1.1921 – 18.5.1921	2. výkonná rada M. Fevzi Paši (Çakmak)	
19.1.1921 – 9.7.1922	3. výkonná rada M. Fevzi Paši (Çakmak)	Ministr ZV: Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk) 16.5.1921-25.10.1922
12.7.1922 – 4.8.1923	4. výkonná rada Hüseyin Rauf Beye (Orbay)	Ministr ZV: Mustafa Ismet Paşa (Inönü) 26.10.1922-22.11.1924
14.8.1923 – 29.10.19123	5. výkonná rada Ali Fethi Beye (Okyar)	
30.10.1923 – 6.3.1924	1. vláda Ismeta İnönü	
6.3.1924 – 22.11.1924	2. vláda Ismeta İnönü	
22.11.1924 – 3.3.1925	Vláda Ali Fethi Okyara	Ministr ZV: Şükrü Kaya 22.11.1924-3.3.1925
3.3.1925 – 1.11.1927	3. vláda Ismeta İnönü	Ministr ZV: Tevfik Rüştü Aras 4.3.1925-11.11.1938
1.11.1927 – 27.9.1930	4. vláda Ismeta İnönü	
27.9.1930 – 4.5.1931	5. vláda Ismeta İnönü	
4.5.1931 – 1.3.1935	6. vláda Ismeta İnönü	
1.3.1935 – 1.11.1937	7. vláda Ismeta İnönü	
1.11.1937 – 11.11.1938	1. vláda Mahmut Celal Bayara	

Zdroj: ORAN, B. (ed.): Turkish Foreign Policy 1919-2006. Facts and Analyses with Documents, The University of Utah Press, Salt Lake City 2010, s. 52, 142

Tabulka 3: Šéfové diplomatických misí Československa	
květen 1919 - červenec 1919	Vladimír Fric
červenec 1919 - říjen 1920	P.P. Klemens
květen 1920 - prosinec 1924	Rudolf Světlík
leden 1926 - září 1932	Miloš Kobr
1.6.1935-31.10.1937	Karel Halla

1.3.1938-1939	Robert Feitscher
---------------	------------------

Zdroj: DEJMEK, J.: Diplomacie Československa, Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992), str. 21-270

Tabulka 4: Šéfové diplomatických misí Turecka	
10.1.1928-3.7.1929	Ahmed Cevad Bey (Üstünü)
8.6.1929-11.10.1931	Mahmud Cevad Bey (Açıkalın)
19.1.1931-20.6.1931	Celal Osman Bey (Abacıoğlu)
28.6.1931-3.8.1931	Süleyman Şevket Bey
15.11.1931-?	Vedad Bey (Uşaklıgil)
11.1.1932-15.8.1933	Şevkati Nuri Bey (İstinyeli)
16.8.1933-16.2.1936	Hasan Vasfi Bey (Menteş)
17.2.1936-16.9.1939	Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Zdroj: Embassy History and Previous Ambassadors [online]. Turkish Embassy

In Prague, [15.12.2014]. Dostupné na

<<http://prague.emb.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>>